

The Lived Experience of Members of the Islamic Consultative Assembly of the Annual Budget Approval Process

Mehdi Azar

PhD Student in Public Administration, North
Tehran Branch, Islamic Azad University,
Tehran, Iran

Davood Hosseinpour *

Associate Professor, Department of Public
Administration, Faculty of Management and
Accounting, Allameh Tabataba'i University,
Tehran, Iran

Zahra Alipour Darvish

Associate Professor, Department of Business
Administration, North Tehran Branch, Islamic
Azad University, Tehran, Iran

**Mohsen Mohammadian
Saravi**

Assistant Professor, Department of Public
Administration, North Tehran Branch, Islamic
Azad University, Tehran, Iran

Abstract

The budget bill, which reflects the government's public resources and financial programs, is the result of a technical, political, and negotiation process between various institutions that are interested in the budget. The legislature, as the core of legislation, plays a major

* Corresponding Author: dhp748@gmail.com

How to Cite: Azar, M. , Hosseinpour, D. , Alipourdarvishi, Z. and Mohammadiansaravy, M. (2025). The Lived Experience of Members of the Islamic Consultative Assembly of the Annual Budget Approval Process. *Management Studies in Development and Evolution*, 34 (116), 1-50.

doi: [10.22054/jmsd.2025.81679.4521](https://doi.org/10.22054/jmsd.2025.81679.4521)

role in this field. This research aims to explore the dominant phenomenon experienced by representatives of the eras by using a qualitative research method and a descriptive phenomenological approach with the participation of fifteen representatives. The sampling method was purposeful and continued until data saturation and identification of different dimensions of the phenomenon. To collect data, semi-structured interviews were used. Data analysis using the Dickelman method ultimately led to the identification of eight main themes, including; Lack of transparency, inefficiency of the electoral system, insufficient competence of representatives in reviewing the budget, loss of hope of representatives in securing national interests, partiality of representatives, unequal marathon of seeking public budget shares, excessive interference in budget figures, and lack of indicators in budget allocation. Thus, by continuously and comparatively examining the interview transcripts, initial codes, sub-themes, and main themes, "conflict of interest" was identified as the main theme of the participants' experiences. Although the emergence of "conflicts of interest" in the legislature as a symbol of pluralism is inevitable and has positive consequences such as dynamism and flexibility in lawmaking, it also has consequences such as the sacrifice of national interests, the diversion of representatives towards securing local interests, and the unequal and unbalanced distribution and allocation of the budget. It paves the way for continuing the cycle of lack of transparency and illegal interference and appropriation of public resources in favor of individual interests, special institutions, and influential groups.

Keywords: budgeting, lived experience, conflict of interest, legislation, parliament representatives.

1. Introduction

As a symbol of people's sovereignty in representative political systems, the parliament plays an important role in determining public policies and specifically in legislation (Haywood, 2010). In recent years, the effective legislative framework has been the focus of researchers' attention (Rothstein, 2022) because legislation can affect several future generations and various sectors of society, from politics to economy, culture, etc. (Abdollahzadeh, 2019).

According to various international standards, the responsibility of carefully reviewing and approving the budget has been assigned to the parliament (Dure, 2021). Consequently, parliament members play a crucial role in the process of considering and approving the budget law. This unique position provides them with valuable experiences. This study has explored the interactions, perceptions, and interpretations of members of parliament during the budget approval stage. Its goal was to address the question: "What was the lived experience of members of parliament regarding the approval of the budget bill, and what significance does it hold?".

2. Methodology

This study employs a qualitative research design using the phenomenological method. The research was conducted in the Islamic Consultative Assembly, with the participants being the representatives of the people. Using purposive sampling, the study selected 15 representatives from previous parliaments who had a history of serving the public in various regions of Iran. To ensure maximum variance, efforts were made to select participants with diverse backgrounds, including differences in age, type and level of education, number of parliamentary terms served, type of specialized commission (such as combined or economic), and their positions within the assembly. Data was collected through semi-structured interviews and open-ended questions. The analysis followed the

approach of Dickelman et al. (1989), which was used to describe the lived experiences of the participants and includes: reading the texts to gain a general understanding of them, writing summaries and coding the themes that emerged, collectively analyzing all the summaries to identify the main themes, referring to the text and writing an analysis for each of the interviews, comparing the interview texts and describing the meanings, implementing the theme-based algorithm and obtaining the research team's opinions and writing the final report.

3. Results/Discussion

The analysis of participants' experiences led to the identification of eight key themes: 1. Lack of transparency 2. Inefficiency of the representative electoral system 3. Insufficient competence of representatives in reviewing the budget 4. Representatives' loss of hope in securing national interests 5. Parochialism of representatives 6. Unequal competition for a share of the public budget 7. Undue appropriation of budget figures 8. Lack of indicators in budget allocation These themes collectively illustrate the prevalent issue of "conflict of interest" in the annual budget approval process.

The role of the legislature in budgeting has been the subject of much debate in the past few decades. In this regard, Kayden (1980) states that budgeting in developing countries require different budgeting models, and warns that these countries should not adopt the plans of developed countries.

In Iran, the most significant bill that the government submits to the parliament each year for consideration and approval is the general budget bill. Our study revealed that the parliament, which is responsible for representing and serving public interests, has struggled to address public demands during the review and approval process of the budget bill, a fundamental component of the country's finances. While the parliament plays a crucial role in responding to the needs and demands of the people, several issues contribute to its

shortcomings, including: a lack of transparency, inefficiencies in the representative election system, insufficient expertise among representatives in budget review, parochialism among legislators, unequal participation in the public budgeting process, undue interference and manipulation of budget figures, a lack of clear indicators for budget allocation, and the failure of representatives to prioritize national interests. These challenges have ultimately led to the emergence of conflicts of interest within the annual budget law.

Previous studies on this subject indicate that all budget stakeholders, particularly legislators and law enforcement officials, express dissatisfaction with budgeting issues in Iran (Qasemi et al., 2008). Key problems include the dominance of individual, group, local, and ethnic interests over national priorities during both the policy-making and policy-implementation stages. Additionally, there is a lack of expertise and competence among legislators, which hinders their ability to make informed, scientific, and specialized decisions. The policies often reflect sloganeering and idealism, straying far from the realities of society. Furthermore, the existence of multiple policy-making and intervention centers creates confusion, and there is a desire for participation from various stakeholders. Together, these factors contribute to a context of conflicting interests (Preemi et al., 2000).

4. Conclusion

As evidenced by the experience of many participants, the phenomenon of "conflict of interest" is prevalent in the annual budget law. While conflict has the potential to positively enhance and improve existing budgeting processes, it can also have negative consequences, particularly within the context of a parliament and its representatives. These are sovereign and political institutions where diverse groups, guilds, and individuals with different goals and motivations—such as political, constituency, and personal interests. The emergence of

conflict in this setting often intensifies, leading to a situation where national interests are overlooked in favor of securing local interests by the representatives. It is obvious that fundamental changes and reforms in the country's budgeting system are essential to breaking this undesirable cycle.

تجربه زیسته نمایندگان مجلس شورای اسلامی از فرایند تصویب بودجه سالانه

- مهدی آذر دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
- داوود حسین پور* دانشیار گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران
- زهرا علیپور درویش دانشیار گروه مدیریت بازرگانی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
- محسن محمدیان ساروی دانشیار گروه مدیریت بازرگانی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده

لایحه بودجه که انعکاس منابع عمومی و برنامه‌های مالی دولت است، برآیند یک عمل فنی، سیاسی و مذاکره‌ای میان نهادهای مختلف ذینفع در بودجه می‌باشد. قوه مقننه به عنوان هسته اصلی قانون‌گذاری، نقش عمده‌ای در این زمینه دارد. این پژوهش با هدف کشف پدیده غالب تجربه شده توسط نمایندگان ادوار با بکارگیری شیوه پژوهش کیفی و با رویکرد پدیدارشناسی توصیفی با شرکت پانزده نفر از نمایندگان انجام شده است. روش نمونه‌گیری به صورت هدفمند بوده و تا اشباع داده‌ها و شناسایی ابعاد مختلف پدیده، ادامه یافته است. به منظور جمع‌آوری داده‌ها، از مصاحبه نیمه ساختارمند استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش دیکلمن، در نهایت منجر به شناسایی هشت مضمون اصلی شامل؛ عدم شفافیت، ناکارآمدی سیستم انتخاباتی نمایندگی، صلاحیت ناکافی نمایندگان در بررسی بودجه، قطع امید نمایندگان از تامین منافع ملی، جزئی‌نگری نمایندگان، ماراثن نابرابر سهم خواهی از بودجه عمومی، دخل و تصرف بی‌رویه در ارقام بودجه و نبود شاخص در تخصیص بودجه، شد. بدین ترتیب با بررسی مداوم و مقایسه‌ای متن مصاحبه‌ها، کدهای اولیه، مضامین فرعی و اصلی، «تعارض منافع» به عنوان درون مایه اصلی تجربیات شرکت کنندگان شناسایی شد. «تعارض منافع» در قوه مقننه بعنوان نماد کثرت‌گرایی امری اجتناب‌ناپذیر بوده است و پیامدهای مثبتی همچون پویایی در قانون‌گذاری را بدنبال دارد، با این وجود تبعاتی همچون قربانی شدن منافع ملی، منحرف شدن نمایندگان به سمت تامین منافع محلی، توزیع و تخصیص نابرابر و نامتوازن بودجه نیز را بدنبال داشته و زمینه‌ساز تداوم چرخه عدم شفافیت و دخل و تصرف غیرقانونی در منابع عمومی به نفع منافع فردی، نهادهای خاص - و گروه‌های ذی‌نفوذ می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: بودجه‌ریزی، تجربه زیسته، تعارض منافع، قانون‌گذاری، نمایندگان مجلس.

مقدمه

امروزه مسایل و مشکلات زیادی جوامع بشری را احاطه کرده است که هر کدام به نوعی آینده بشر و نظام‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی را دستخوش تغییر کرده است. مسئله توسعه، امنیت، سلامت، محیط‌زیست، ... و البته مالیه عمومی هر کدام با اهداف متعارض چندگانه، در جامعه جلوه می‌کنند که نیازمند به سیاست‌گذاری هستند (الوانی و شریف‌زاده، ۱۳۸۸). مجلس به عنوان نماد حاکمیت مردم در نظام‌های سیاسی مبتنی بر نمایندگی، نقش مهمی در تعیین سیاست‌های عمومی و به‌طور مشخص در قانون‌گذاری دارد (Haywood, 2010). یکی از مهم‌ترین ابعاد که یک نظام سیاسی در چارچوب آن نظم پیدا می‌کند، قانون‌گذاری است به‌طوری که پویایی و پیشرفت یک جامعه تا حد زیادی به مطلوب بودن جریان قانون‌گذاری وابسته است. طی سال‌های اخیر در ادبیات سیاست‌گذاری عمومی، چارچوب موثر قانون‌گذاری در کانون توجه محققان قرار گرفته است (Rothstein, 2022). زیرا قانون‌گذاری این قابلیت را دارد که بر چند نسل آینده و بر بخش‌های مختلف جامعه از سیاست گرفته تا اقتصاد، فرهنگ و... تاثیر بگذارد (عبداله-زاده، ۱۳۹۸).

یکی از مهم‌ترین موضوعات خط‌مشی‌گذاری در ایران که خط‌مشی مالیه عمومی (بودجه عمومی)، هر سال توسط نهادهای مختلف تصمیم‌گیری نظیر قوه مقننه مورد بررسی و کنکاش قرار می‌گیرد (بوشهری، ۱۳۷۶). بودجه عمومی به مثابه سند اقتصادی و شاهرگ حیاتی جامعه، روند اداره همه‌ی ارکان کشور را تحت تاثیر قرار می‌دهد. (oms et al, 1999). به‌ویژه در کشور ایران که خط‌مشی‌های مالی و بودجه‌ای، نقش مهمی در پیشرفت و توسعه ایفا می‌کنند. (سیدرضایی و همکاران، ۱۳۹۶). نظر به همین نقش فوق‌العاده است که ویلدافسکی «مطالعه بودجه‌ریزی» را به «مطالعه سیاست» تعبیر کرده است (Wildavsky, 1964). بدین ترتیب سند بودجه کشور که حاصل فرایند بودجه‌ریزی است، جلوه‌ای بسیار مهم از خط‌مشی‌گذاری عمومی تلقی می‌شود، به‌طوری که هرگاه پیوند خط‌مشی عمومی و ساختار سیاسی محکم باشد، خط‌مشی‌گذاران بودجه عمومی به نمایندگی از مردم، ترجیح می‌دهند که بر اساس انتظارات عامه مردم، خط‌مشی‌گذاری کنند؛ و در مقابل هرگاه این پیوند سست باشد، قانون بودجه بر اساس ملاحظات سیاست‌مداران شکل می‌گیرد و بودجه

به ابزار اعمال قدرت تبدیل می‌شود (Folscher, 2007؛ سیدرضایی و همکاران، ۱۳۹۶).

بیان مساله

بودجه‌ریزی؛ انتخاب از میان گزینه‌های ممکنه است که طبق اصول و قواعد معینی صورت می‌گیرد. سیاست‌گذاری بودجه‌ای در بعد سیاسی تحت تاثیر ساختار قدرت، سازمان سیاسی، تعامل قوا با یکدیگر و با گروه‌های مختلف اجتماعی شکل می‌گیرد، اما در بعد فنی، تحت تاثیر قواعد و کارکردهای فرایند بودجه‌ریزی قرار می‌گیرد (قاسمی و همکاران، ۱۳۸۷). چوهان و والز (۲۰۱۷) بودجه را حاصل فرایند مذاکره و یک عمل سیاسی می‌دانند که شامل منابع قابل تخصیص به اداره امور کشور و انعکاس مالی برنامه دولت است (دین‌محمدی و همکاران، ۱۴۰۰). بر این اساس بررسی نقش مجلس در بودجه‌ریزی نشان می‌دهد که کشورها حسب شرایط متفاوت خود از نظام‌های حقوقی مختلفی برخوردارند (حسینی و همکاران، ۱۳۹۱).

در گذشته زمینه‌های نظری مالیه عمومی و بودجه‌ریزی بر این فرض استوار بود که ماموریت دولت در حداکثرسازی منافع عمومی است. در این نگرش ساختار حاکمیت چندان مورد توجه قرار نمی‌گرفت. به عبارت دیگر همسویی یا تعارض منافع یا تضاد و تنازع حاکمیت با گروه‌های ذی‌نفع و ذی‌نفوذ کمتر مورد توجه قرار می‌گرفت، اما با توسعه و تحول در ساختار حکومت‌ها، زمینه‌های نظری مالیه عمومی و بودجه‌ریزی نیز تغییر کرد به طوری که انگیزه‌های مربوط به طیف کارگزاران مالیه عمومی یعنی رای‌دهندگان (مردم)، رهبران سیاسی، بورکرات‌ها و گروه‌های ذی‌نفوذ مورد توجه قرار گرفت. از سوی دیگر به موازات این تحولات در بعد سیاسی، اصول و قواعد بودجه‌ریزی (فنی) هم دستخوش تغییرات اساسی شده که در دستور کار کشورهای مختلف قرار گرفته است (قاسمی و همکاران، ۱۳۸۷).

در ایران، طبق قانون اساسی، مجلس، دارای اختیارات و وظایف قانونی زیادی از جمله؛ وضع قوانین مرتبط با مسائل داخلی و خارجی، تصویب برنامه‌های توسعه، تحقیق و تفحص در امور کشور و بخصوص رسیدگی و تصویب بودجه عمومی است. استفاده مطلوب از این اختیارات مستلزم توجه ویژه نمایندگان به جایگاه مهم خود و دارا بودن توان اندیشیدن،

توان تحلیل و قدرت اظهار نظر قاطعانه نسبت به مسائل مهم و کلان کشور است (دانایی فرد و همکاران، ۱۳۹۱). علی‌الخصوص در خط‌مشی بودجه‌ای که سناریوهای مختلفی پیش روی نمایندگان مجلس وجود دارد. یکی از این سناریوها مشارکت قانون‌گذار با دولت در تدوین خط‌مشی بودجه است که می‌تواند از طریق سیستم حزبی، ائتلاف و سایر ابزارهای خط‌مشی بودجه‌ای انجام شود (Schick, 2002). تصمیم‌گیری مشترک توسط دولت و قانون‌گذار یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های حکومت‌های مدرن است، اما چنانچه دولت از حد خود عبور کند و بر مجلس مسلط شود و یا بالعکس، قابلیت حاکمیت به شدت تقلیل می‌یابد (Whaley, 2000). بنابراین تمرکز بر خط‌مشی‌های بودجه‌ای به منظور شناسایی بیشتر سیستم مدیریت مالی، حائز اهمیت ویژه‌ای است، چون سیستم را از امکان دستیابی به شاخص‌های مناسب برای موفقیت بیشتر بودجه و دسترسی به اهداف یا پیامدهای مشخص، برخوردار می‌سازند (De Renzi o, 2013). از این رو «لایحه بودجه» یکی از خط‌مشی‌هایی است که از منظر «فنی و سیاسی» متاثر از خط‌مشی‌های ارکان حاکمیت می‌باشد. از منظر فنی این لایحه «انعکاس منابع - مصارف عمومی» و برنامه‌های توسعه دولت است و از منظر سیاسی «مکانیسمی است برای اجرای تصمیمات سیاسی قانون‌گذاران که به نمایندگی از مردم مسئول تخصیص و توزیع عادلانه منابع بین اقشار و آحاد جامعه هستند (آذر و امیرخانی، ۱۳۹۱؛ لاینرت، ۱۳۸۷).

تجزیه و تحلیل تجارب زیسته نمایندگان مجلس در مورد قانون بودجه سالانه، چالش‌های متعددی را که آنها به‌ویژه در چرخه بودجه سال ۲۰۲۳ با آن مواجه هستند، نشان می‌دهد. نمایندگان به مسائلی مانند نقص در ارائه اسناد و داده‌های پشتیبان اشاره کرده‌اند که مانع از توانایی آنها در تصمیم‌گیری آگاهانه می‌شود. علاوه بر این، حجم انبوه اطلاعات می‌تواند هم قانونگذاران و هم عموم مردم را تحت تأثیر قرار دهد و پاسخگویی و شفافیت فرآیند بودجه را پیچیده کند. مسأله در موضوع "تجربه زیسته نمایندگان مجلس از قانون بودجه سالانه" به بررسی چالش‌ها و دشواری‌هایی که نمایندگان مجلس در فرآیند تصویب و اجرای قانون بودجه سالانه با آن‌ها مواجه هستند، می‌پردازد. از قبیل:

۱. عدم شفافیت و دسترسی به اطلاعات

۲. پیچیدگی قوانین و مقررات

۳. فشارهای سیاسی و اجتماعی

۴. نقص در فرآیند مشارکت

۵. عدم توجه به بازخوردها

در این زمینه به نوعی نمایانگر عدم کارایی در فرآیند مالی و نهادی کشور است که نیاز به بررسی و بهبود در آن احساس می‌شود. این مسأله مستلزم تحلیل دقیق تجربیات زیسته نمایندگان و چالش‌های آنهاست تا بتوان راهکارهای مناسب برای بهبود فرآیند قانونگذاری و تخصیص منابع مالی ارائه داد.

از آنجا که مطابق با استانداردهای مختلف بین‌المللی، وظیفه بررسی دقیق بودجه و تصویب آن به مجلس واگذار شده است (Duri, 2021). لذا نمایندگان مجلس در فرایند رسیدگی و تصویب قانون بودجه، دارای نقش بسیار حیاتی هستند. ایفای این نقش منحصر به فرد، آنها را صاحب تجربیات ارزشمندی کرده است که آگاهی از این تجربیات زنده می‌تواند اساس و پایه‌ای معتبر برای ایجاد دانش نظری و تعدیل و اصلاح عملی رویه‌های تدوین و تصویب بودجه در مجلس قرار گیرند. بر این اساس آگاهی از تجربیات حاصل از یک رویداد ملی در سطح فرایند تصویب بودجه و بررسی جوانب مختلف آن، ضرورتی انکار ناپذیر و نیازمند انجام یک پژوهش معتبر کیفی بوده است که حتی می‌تواند در بهبود قانونگذاری در لوایح آتی هم راهگشا باشد. مروری بر مطالعات گذشته مرتبط با بودجه و مجلس نشان می‌دهد که در سطح ملی و بین‌المللی، کمتر به این حوزه پرداخته شده است. در این مطالعات بخصوص مطالعات کیفی که تجربیات ارزشمند نمایندگان مجلس از تصویب قانون بودجه را مورد واکاوی قرار داده باشد، در حال حاضر موجود نیست و با عنایت به اساسی بودن مرحله تصویب بودجه به عنوان یکی از مراحل مهم فرایند سیاست‌گذاری عمومی، آگاهی از تجربه افراد دخیل در این مرحله و تبیین معانی این تجربیات می‌تواند درکی عمیق و شناختی غنی از این مرحله مهم از فرایند بودجه‌ریزی ایجاد کرده و زمینه دانش معتبری را برای جامعه علمی بوجود آورد که در نوع خود بدیع و نوآورانه است و می‌تواند منجر به ایجاد قلمرویی نو در پژوهش‌های آینده شود. بر این اساس انتظار می‌رود پژوهش حاضر ضمن «کشف ناشناخته‌ها» در زمینه مورد نظر باعث غنای بیشتر به مبانی نظری و عملی این حوزه مطالعاتی شود. این پژوهش با هدف واکاوی تجربه نمایندگان مردم در

دوره‌های مختلف در مرحله تصویب خط‌مشی بودجه در قوه مقننه انجام شده است. در این پژوهش به بررسی "تعاملات، ادراکات و معانی" درک شده نمایندگان مجلس از مرحله تصویب بودجه پرداخته می‌شود و بدنبال پاسخ به این سؤال است که «تجربه زیسته نمایندگان مجلس از تصویب لایحه بودجه چگونه بوده و چه معنایی پیدا می‌کند».

مبانی نظری

موضوع "تجربه زیسته نمایندگان مجلس از قانون بودجه سالانه" ابعاد مختلفی دارد که شامل نظریه‌ها و مفاهیم مختلفی از حوزه‌های جامعه‌شناسی، علوم سیاسی، مدیریت و اقتصاد می‌شود. در اینجا به بررسی ادبیات و مبانی نظری مرتبط با این موضوع پرداخته می‌شود:

الف. نظریه‌ها

۱. نظریه‌های مشارکت سیاسی

نظریه‌های مشارکت سیاسی به اهمیت و نقش نمایندگان مجلس در فرآیندهای تصمیم‌گیری سیاسی و اقتصادی تأکید دارند. تجربیات زیسته نمایندگان می‌تواند به نوعی بازتابی از این مشارکت در بودجه‌ریزی و چالش‌های آن باشد. این نظریه‌ها می‌توانند درک بهتری از ارتباطات میان نمایندگان و جامعه، و تأثیرات اجتماعی و اقتصادی تصمیمات بودجه بر زندگی مردم ارائه دهند.

۲. نظریه‌های شفافیت و پاسخگویی

تحقیقات در این زمینه نشان می‌دهند که شفافیت در فرآیند بودجه‌ریزی و پاسخگویی نمایندگان می‌تواند به افزایش اعتماد عمومی و بهبود عملکرد نمایندگان کمک کند. ادبیات این بخش بر اهمیت وجود اطلاعات شفاف و قابل دسترس بر تأثیرات تصمیمات بودجه بر جامعه تأکید دارد.

۳. نظریه‌های اقتصادی

نظریه‌های اقتصادی مرتبط با تصمیم‌گیری و تخصیص منابع نیز در این حوزه اهمیت دارند.

نمایندگان باید بتوانند تصمیمات مالی و اقتصادی را در چارچوب منافع عمومی و نیازهای جامعه اتخاذ کنند. در این جا مبانی نظری تحلیل هزینه-فایده و اقتصاد سیاسی می تواند مورد استفاده قرار گیرد.

۴. نظریه های جامعه شناختی

ادبیات جامعه شناختی به بررسی تأثیرات اجتماعی تصمیمات بودجه و نحوه ی تجربه زیسته نمایندگان در مواجهه با این تأثیرات می پردازد. این مباحث می توانند به تحلیل روابط میان نمایندگان و گروه های اجتماعی مختلف و چگونگی ارتباط آن ها با فرآیند بودجه ریزی کمک کنند.

۵. نظریه های مدیریت عمومی

این نظریه ها به مدیریت منابع عمومی و اهمیت شفافیت و کارایی در فرآیندهای دولتی توجه دارند. نمایندگان به عنوان نهادهایی که با منابع عمومی کار می کنند، باید به مدیریت مؤثر بودجه پرداخته و به نیازهای جامعه پاسخ دهند.

ب. مدل های خط مشی گذاری بودجه

مدل های خط مشی گذاری بودجه به روش ها و الگوهای اطلاق می شود که دولت ها و نهادهای دولتی برای برنامه ریزی، تخصیص و مدیریت منابع مالی خود استفاده می کنند. این مدل ها به طور کلی می توانند به سه دسته اصلی تقسیم شوند:

۱. (ب) مدل های سنتی خط مشی گذاری بودجه

- مدل خط مشی گذاری سنتی بر اساس بودجه سالانه بر اساس بودجه سال های قبل و با تغییرات جزئی (افزایش یا کاهش) تعیین می شود. این روش به عنوان یک رویه آسان و بی دردسر شناخته می شود، اما ممکن است منجر به اتلاف منابع شود.

- مدل خط مشی گذاری مبتنی بر صفر

در این مدل، هر بخش از بودجه باید از صفر شروع شود و هر بخش هزینه و توجیهاتی

برای تخصیص بودجه برای سال آینده ارائه دهد. این رویکرد به سازمان‌ها کمک می‌کند تا منابع را به‌طور کارآمدتر تخصیص دهند و از اتلاف منابع جلوگیری کنند.

۲. ب) مدل‌های عملکرد محور

● مدل بودجه‌ریزی عملکرد

این مدل بر اساس ارتباط میان هزینه‌ها و نتایج مورد انتظار طراحی شده است. در این رویکرد، هدف‌ها و نتایج عملکرد هر بخش باید قبل از تخصیص بودجه مشخص شوند و پیشرفت در راستای این هدف‌ها مورد سنجش قرار گیرد.

● مدل بودجه‌ریزی مبتنی بر نتایج

این مدل مشابه به مدل بودجه‌ریزی عملکرد است، اما بیشتر بر روی نتایج کلی و اثرات بلندمدت تأکید دارد. این مدل به دولت‌ها کمک می‌کند تا تأثیرات برنامه‌ها و پروژه‌ها را بر اساس اهداف کلان ارزیابی کنند.

● مدل‌های بودجه‌ریزی استراتژیک

این مدل به ادغام فرآیندهای برنامه‌ریزی و بودجه‌ریزی اشاره دارد و بر اهداف کلان و استراتژی‌های سازمان تمرکز می‌کند. در این رویکرد، تخصیص منابع مالی براساس اولویت‌های استراتژیک و نیازهای موجود انجام می‌شود.

● مدل بودجه‌ریزی مشارکتی

این مدل بر مشارکت فعال جامعه و ذینفعان در فرآیند بودجه‌ریزی تأکید دارد. هدف این روش جلب نظرات و پیشنهادات شهروندان و گروه‌های مختلف اجتماعی برای تخصیص منابع به پروژه‌هایی است که بیشترین نیاز را دارند.

۳. ب) مدل‌های جدید و نوآورانه

● مدل بودجه‌ریزی دیجیتال

در قرن بیست و یکم، با پیشرفت‌های فناوری اطلاعات، مدل‌های جدیدی مانند

بودجه‌ریزی دیجیتال به وجود آمده است که به دولت‌ها این امکان را می‌دهد که از داده‌ها و ابزارهای دیجیتال برای بهبود فرآیندها و تصمیم‌گیری‌ها استفاده کنند.

• مدل‌های بودجه‌ریزی پایدار

این مدل بر مبنای نیازهای اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی تأکید دارد و به دنبال تأمین منابع برای برنامه‌ها و پروژه‌هایی است که به توسعه پایدار کمک می‌کنند. از دیرباز مجلس و بودجه از یکدیگر تاثیر پذیرفته‌اند و همزمان توسعه یافته‌اند (محتشمی، ۱۳۵۷). لذا اهمیت مجلس و بودجه و توان مالی مجلس ریشه تاریخی دارد (قاضی، ۱۳۷۰). از آنجا که تحقیقات مرتبط با بودجه‌ریزی سابقه طولانی در مدیریت دارد (Brownell, Covaleski et al, 1982; 2003)، اما هم‌چنان نظام بودجه‌ریزی فاقد یک نظریه منسجم و یا جامع است (Gibran and Sek wat, 2009; Malmi And) (Granlund, 2009).

در ایران نیز اسناد تاریخی حکایت از این موضوع دارد، به طوری که مدیریت مالیه عمومی یا بودجه‌ریزی کشور همواره یکی از دغدغه‌های اصلی دست‌اندرکاران بودجه بوده است (باقری زرین قبائی و توسلی نایینی، ۱۳۹۶). پیتسوادا و لوستراکا (2002) در این رابطه بیان می‌کنند در جهان، بودجه‌ریزی دولتی، ایده‌ها و مفاهیم اغلب مطرح می‌شوند، اوج می‌گیرند، کنار گذاشته می‌شوند و پس از سال‌ها اصلاح و دوباره مطرح می‌شوند (Pits vada et al, 2002).

به این ترتیب مطابق با منابع موجود، سه دیدگاه نظری عمده شامل دیدگاه اقتصادی، دیدگاه روانشناسی و دیدگاه جامعه‌شناسی، به عنوان نقطه شروعی برای سازماندهی همه نظریه‌های مرتبط به بودجه‌ریزی استفاده می‌شوند (Covaleski et al, 2003). نظریه اقتصادی به طور معمول اثرات انگیزه‌های اقتصادی بر رفتار بودجه‌بندی را بررسی می‌کند. تئوری اقتصادی رفتار عقلانی را از جانب فرد فرض می‌کند و ابزاری برای شناسایی مشکلات و راه‌حلی برای مدل‌سازی در واقعیت فراهم می‌کند (and Curtis, 2017). انصاری (۱۳۷۸) در رابطه با جنبه‌های اقتصادی بودجه عمومی عنوان کرده است که از نظر اقتصادی بودجه‌ریزی تاثیر شگرفی در تعادل اساسی اقتصادی یعنی تعادل پولی،

مالی، ارزی و اشتغال دارد. از این رو بودجه باید بر اساس سیاست های مالی و پولی درست و با توجه به حفظ ارزش پول ملی پایه ریزی شود تا از افزایش نامتناسب قیمت ها جلوگیری و تعادل در پرداخت های ارزی ایجاد شود. این سیاست ها باید به شکلی اتخاذ شوند و چنان روی هم تاثیر گذاشته و از هم تاثیر بپذیرند که تعادل کلی اقتصادی تامین شود (انصاری، ۱۳۷۸). از نظریه های روان شناسی برای توصیف و پیش بینی اینکه چگونه رفتارهای فردی مانند انگیزه تحت تاثیر بودجه و متغیرهای مرتبط با آن قرار می گیرد و بر آن تأثیر می گذارد، استفاده می شود (Collins, 1978). نظریه های روان شناسی بر رفتارهای فرد به جای رفتارهای در سطح سازمانی یا اجتماعی تمرکز دارند (Birnberg et al, 2006). طبق تعریف، نظریه های روان شناسی بر این فرض استوار هستند که افکار، احساسات و رفتار فردی به انعکاس ذهنی از محیط وابسته است (Myers, 2011). طبق مطالعه برنبرگ و همکاران (۲۰۰۶) این بازنمایی های ذهنی می توانند به طرق مهمی با محیط عینی زیربنایی متفاوت باشند. به این ترتیب، می توان درک کرد که تحقیقات در حوزه بودجه ریزی از منظر فردی اجازه انحراف از عقلانیت، قضاوت های بی طرفانه و تصمیم گیری را می دهند (Berenberg et al, 2006).

نظریه های جامعه شناختی بینش هایی در مورد سازمان، دنیای اجتماعی که سازمان ها در آن فعالیت می کنند و نحوه واکنش افراد در سازمان ها ارائه می دهند (Otley, 1978). نظریه های اقتضایی و نهادی^۱ رایج ترین نظریه های کاربردی در پارادایم تحقیقات جامعه شناختی هستند. تئوری اقتضایی تفاوت های درون سیستم ها را بررسی کرده است و ناسازگاری در بین سازمان ها را طبیعی می داند. تئوری نهادی چگونگی عملکرد، واکنش و کنار آمدن یک سازمان با سناریوهای مختلف بودجه ای را بررسی می کند. اگرچه اکثر نظریه ها را می توان بر اساس سه دیدگاه نظری عمده طبقه بندی کرد، اما نظریه های موجود متنوع و پیچیده هستند. از آنجایی که محققان این نظریه ها را با توجه به فرآیندهای فکری، زمینه های اساسی و زمینه های علمی مختلف به کار می گیرند، امروزه نظریه منسجمی برای بودجه بندی وجود ندارد (Kenno et al, 2018). در این ارتباط کی (۱۹۴۰) بر این نکته تاکید داشت که در زمینه بودجه ریزی هیچ نظریه بودجه ای وجود ندارد و ادبیات مرتبط با

1. Contingency and institutional theories

بودجه صرفاً به نحوه عمل سیستم بودجه‌ریزی اشاره دارند (Key, 1940).
کانون مطالعات انجام‌گرفته حول سیستم بودجه‌ریزی در کشورهای مختلف نشان‌می‌دهد که؛ اولاً اکثر کشورهای جهان به لحاظ شکلی از نظام بودجه‌ریزی مشابه برخوردار بوده‌اند، دوماً توجه این کشورها بیشتر حول الگوهای اجرای بودجه‌ریزی بوده است تا توجه به دیگر مراحل بودجه‌ریزی (مرحله تصویب بودجه) داشته باشند. به عنوان مثال می‌توان به «مدل بودجه‌ریزی بر مبنای عملکرد (عملیاتی)» اشاره کرد که در دو دهه اخیر در مرحله اجرا در میان دستگاه‌های اجرایی کاربرد دارد. علاوه بر این با توجه به اهمیت مجلس در حوزه سیاست‌گذاری امروزه اکثر کشورها در تلاش هستند زمینه تقویت و کارآمدسازی دولت و مجلس را فراهم نمایند. در این زمینه می‌توان به مواردی مانند؛ تقویت زیرساخت‌های بودجه‌ریزی با کمک ابزارهای فناوری توسط دستگاه‌های اجرایی، تقویت و توسعه بخش‌های مطالعاتی، پژوهشی و آموزشی نمایندگان مجلس و آشنایی با آیین‌نامه‌های داخلی و استفاده از نظرات کارشناسی کارشناسان مرکز پژوهش‌های مجلس و دیوان محاسبات کشور و سایر دستگاه‌های نظارتی در زمان بررسی لایحه بودجه اشاره کرد (حبیب‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۶). علاوه بر این موارد، یکی از راهکارهای پیش‌رو که در حوزه قانون‌گذاری ضروری به نظر می‌رسد، استفاده از «مشاهدات و تجربیات - مقننین» در زمان رسیدگی و تصویب بودجه است. چرا که منتخبین مردم دارای «ترجیحات، دیدگاه‌ها و ادراکات» متفاوتی هستند. بنابراین مجلس به عنوان نماد کثرت‌گرایی و حاکمیت مردم در نظام‌های سیاسی مبتنی بر نمایندگی، نقش مهمی در تعیین سیاست‌های عمومی و به‌طور مشخص در قانون‌گذاری دارد (Haywood, 2019).

پیشینه پژوهش

مطالعات گنجانده شده در این بخش، مطالعاتی هستند که بررسی و تحلیل یافته‌های حاصل از آن‌ها، ضمن معرفی دانش موجود، خلأ دانشی در خصوص بودجه‌ریزی و قانون بودجه را آشکارتر کرده است و ضرورت انجام مطالعه کنونی را برجسته می‌کند. در ادامه این بخش، شش مطالعه مرتبط با موضوع تحت مطالعه، بر اساس زمان انتشار نتایج آن‌ها از جدید به قدیم معرفی شده است و مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرند. برای دستیابی به

مقالات فارسی و انگلیسی از کلیدواژه‌های؛ قانون‌گذاری بودجه^۱، نمایندگان مجلس و تصویب بودجه^۲، تجربه زیسته نمایندگان مجلس و قانون‌گذاری بودجه^۳، قوه مقننه و لایحه بودجه^۴ استفاده در پایگاه‌ها، بانک‌ها و سایت‌های اطلاعاتی؛ SID, OECD^۵, ISC, MAGIRAN, CIVILICA, EBSCO, GOOGLE SCHOLAR و پورتال جامع علوم انسانی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در بازه زمانی (۲۰۲۲-۲۰۰۰) مورد جستجو قرار گرفت.

مطالعات داخلی

رفیعی لک و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با هدف بررسی چالش‌ها و مشکلات نظام پیش‌بینی منابع در نظام بودجه‌ریزی در ایران پرداختند. در این پژوهش از رویکرد کیفی و با تعداد پانزده نفر از متخصصان بودجه‌ریزی به روش مصاحبه نیمه‌ساختارمند انجام شده است. داده‌های حاصل از مصاحبه با تحلیل تم کدگذاری و تجزیه و تحلیل شده است و استحکام داده‌ها نیز به روش گوبا و لینکلن انجام گرفته است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که چالش‌ها و مشکلات موجود در پیش‌بینی منابع عبارتند از: گسترش فضای رانتی در دستگاه حاکمیتی، تهیه و تنظیم گزارش‌های خلاف واقع توسط کارشناسان برای تخصیص بودجه، ارقام واهی در بودجه، فرار از شفافیت در بودجه، چالش دولت با دخالت مجلس و ... می‌باشند (رفیعی لک و همکاران، ۱۴۰۲).

دین‌محمدی و بخشی‌بالانی (۱۴۰۰)، مطالعه‌ای تحت عنوان "اقتصاد سیاسی بودجه در مجلس: تحلیلی بر الگوی تغییرات لایحه بودجه در مجلس شورای اسلامی"، با هدف شناخت الگوی تغییرات کمی لوایح بودجه (منابع-مصارف) در دوره‌های ۱۳۷۶-۱۳۹۹ و تغییرات ردیف بودجه دستگاه‌های دولتی از سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۹۹ انجام داده‌اند. در این مطالعه با استفاده از روش آزمون‌های استنباطی آماری به آزمون فرضیه‌ها از جمله؛ فرضیه مربوط به ارزیابی رانت‌جویی در فرایند تصویب بودجه، فرضیه نقش چانه‌زنی ذی‌نفعان

1. Budget legislation
2. Members of Parliament & approval of the budget
3. lived experience of Parliamentarians & budget Legislation
4. Legislature and budget bill
5. Organization For Economic Co-Operation and Development (OECD)

بودجه که در تغییرات بودجه تاثیر گذارند و ... پرداخته می شود. یافته های این مطالعه نشان می دهد که حدود سی درصد از افزایش هزینه های بودجه عمومی در مجلس توسط نمایندگان مجلس رخ داده است. همچنین به طور متوسط بیست و پنج درصد اعتبارات ردیف های موجود لایحه بودجه در مجلس هرساله تغییر یافته که نشان دهنده حجم بسیار بالایی تغییر و ورود به اجرای بودجه دستگاهها از سوی مجلس است. علاوه بر اینها؛ سازمانهای فرادولتی از قدرت چانه زنی و رانت جویی بیشتری نسبت به سازمانهای دولتی و مجلس دارند و بیشترین بهره مندی از افزایش بودجه در مجلس با سهم هفتاد و شش درصد را به خود اختصاص داده اند و مجلس به نفع فرادولتیها استفاده می شود و منابع جدیدی را فراهم می کند (دین محمدی و بخشی بالائی، ۱۴۰۰).

آذر و قشقایی (۱۳۸۹) در پژوهشی تحت عنوان «عرضه مدلی برای بهینه سازی تخصیص بودجه به شهرداریهای کشور با رویکرد 'MADM'» به طراحی مدلی مناسب برای تخصیص بودجه پرداختند. در این مدل ابتدا استانهای کشور را بر اساس شاخصهای موثر بر تخصیص بودجه در سطح کشور رتبه بندی کردند و سهم هر یک از آنها را از بودجه کل کشور مشخص و سپس در سطح داخل هر استان به رتبه بندی شهرهای هر استان بر اساس شاخصهای موثر در داخل استان اقدام کردند و سهم هر شهر، از بودجه تخصیصی مشخص شد. در نهایت نتایج این پژوهش نشان می دهد که بین نتایج حاصل از اجرای فنون MADM و روشهای موجود تخصیص بودجه شهرداریهای کشور تفاوت معناداری وجود دارد. برای مثال استانهایی مانند قم، لرستان و خراسان جنوبی از جمله استانهایی هستند که باید به آنها در تخصیص اعتبارات در حوزه فعالیت شهرداریها توجه ویژه ای شود؛ زیرا شاخصهای توسعه نیافتگی بیشتری در مقایسه با سایر استانها دارند. برای مثال، اعتبارات استان لرستان قبل از اجرای مدل در سال ۱۳۸۶ برابر یکصد و سیزده میلیارد ریال بوده است که با اجرای مدل فوق به سیصد و چهل و سه میلیارد ریال افزایش داشته است که این افزایش نشان دهنده توجه بیشتر به این استان است و اعتبارات شهرداری آن باید افزایش یابد. در استان قم و خراسان جنوبی هم مشابه استان لرستان اتفاق افتاده و مدل کارساز بوده است (آذر و قشقایی، ۱۳۸۹).

مطالعات خارجی

Duri (2021) در پژوهشی با عنوان "مروری بر استانداردهای بین‌المللی مرتبط با تفکیک قوا، تضاد منافع و سوء استفاده از وظایف نمایندگان مجلس در فرایندهای بودجه ملی" به نقش نمایندگان مجلس در رعایت استانداردهای بین‌المللی مبتنی بر اصل تفکیک قوا در شفافیت بودجه و تضاد منافع و سوء استفاده نمایندگان مجلس از قدرت اشاره می‌کند. یافته‌های این مرور نشان می‌دهد که با وجود روشن بودن استانداردهای مختلف بین‌المللی در خصوص اصل تفکیک قوا و مشخص بودن وظیفه قوه مجریه در تنظیم بودجه و نقش مجلس در بررسی دقیق بودجه‌ی تنظیم شده، نمایندگان مجلس به جای منافع عمومی، رسماً به تصویب یک طرح مالی برای منافع شخصی خود رأی می‌دهند که توسط اکثر کنوانسیون‌های ضد فساد و دستورالعمل‌های مجلسی جرم‌انگاری شده است (Duri, 2021).

Wehner (2004) در پژوهشی با نام «باز تعریف نقش مجلس در فرایند بودجه» به بررسی تغییراتی که قوه مقننه در اصلاحات و تصویب بودجه پیشنهادی دولت اعمال می‌کند، پرداخته است. در این مطالعات حدود اختیارات بیست و هفت مجالس قانون‌گذاری کشورهای سازمان همکاری اقتصادی و توسعه^۱ را مورد بررسی قرار داده است و به این نتیجه رسید که شصت و سه درصد مجالس قانون‌گذاری اجازه تغییرات جزئی در فرایند بودجه را دارند (Wehner, 2004).

Anderson (2009) در مقاله‌ای تحت عنوان «تغییر نقش مجلس در فرایند بودجه» به بررسی ظرفیت بودجه و گسترش نقش مجلس در بودجه‌ریزی و پاسخگویی دولت می‌پردازد. ایشان نتیجه می‌گیرد که نظام بودجه‌ریزی خوب می‌تواند به مجلس قدرت دهد (قدرت بخشیدن به مجلس از طریق بودجه)، که این امکان نشأت گرفته از ویژگی‌های بودجه‌ریزی است و شامل؛ یک بودجه‌بندی قدرت قانون‌گذار را محدود می‌کند، دوم بودجه این توانایی را دارد که در سایر کارکردهای قانون‌گذاری دخالت کند، و سوم بودجه‌ها این پتانسیل را دارند که قانون‌گذاری را به یک امر اخلاقی تبدیل کنند (Anderson, 2009).

1. Organization For Economic Co-Operation and Development (OECD)

مرور بر مطالعات انجام گرفته در سال‌های اخیر در حوزه قانون‌گذاری بودجه نشان می‌دهد که در سطح ملی و بین‌المللی، کمتر به این مقوله پرداخته شده و در نتیجه دانش ما در این زمینه بسیار محدود است. در مجموع مروری بر مطالعات داخلی و خارجی با تامل بر ادبیات نظری موجود، نشان می‌دهد که اکثر این مطالعات از نوع تطبیقی، کمی و پیمایشی بوده است و در عین حال به صورت غیرمستقیم با قلمرو موضوعی تحقیق ارتباط دارند در حالی که با انجام مطالعات کیفی می‌توان ظرفیت‌ها، چالش‌ها و مشکلات مرتبط با بودجه‌ریزی را بصورت عمیق‌تری آشکار ساخت. همچنین بیشتر مطالعات موجود در خصوص قانون‌گذاری بودجه در کشورهایی انجام شده‌اند که از لحاظ موقعیت جغرافیایی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی با کشور ما بسیار متفاوت هستند. از طرفی ابزارهای معتبری برای سنجش میزان انطباق فرایندهای بودجه‌ریزی در کشور ما با استانداردهای علمی و بین‌المللی وجود ندارد. بنابراین ما نیاز به انجام تحقیقات معتبر و در عین حال متناسب با شرایط کشور خودمان برای شناسایی فرایند بودجه‌ریزی هستیم. از آنجا که کاربرد روش تحقیق پدیدارشناسی با تمرکز بر تجربیات انسانی، معانی نهفته در پدیده‌های مختلف انسانی را آشکار می‌کند (Langdridge, 2007)، و با توجه به نیاز مبرم جامعه علمی به تولید دانش پایه‌ای و عدم وجود تحقیقات معتبر کیفی در این حوزه، محقق بر آن شد تا با استفاده از تحقیق کیفی با رویکرد پدیدارشناسی توصیفی به "تجربه زیسته نمایندگان مجلس از قانون بودجه سالانه"، بپردازد. بنابراین پژوهش حاضر با هدف تجربه زیسته نمایندگان مجلس در دوره‌های مختلف در مرحله قانونی کردن بودجه انجام شده است.

روش‌شناسی پژوهش

روش‌های تحقیق کیفی به سبب توانایی بالای آن‌ها در رؤیت عمیق‌تر تجربیات فردی و اجتماعی، بسیار مناسب هستند که در ادامه به بررسی روش تحقیق مناسب و متناسب با این موضوع می‌پردازیم:

روش تحقیق: پدیدارشناختی توصیفی

روش مناسب در این تحقیق، پدیدارشناختی انتخاب شده است، چرا که این روش بر

درک عمیق‌تر تجربیات فردی تمرکز دارد. هدف اصلی پژوهش پدیدارشناختی، کشف و توصیف احساسات، اعتقادات و تجربیات زیسته افراد است. از این روش برای درک عمیق‌تری از تجربیات نمایندگان مجلس در فرآیند بودجه‌ریزی، چالش‌ها و موفقیت‌های آن‌ها استفاده شده است. همچنین با استفاده از مصاحبه‌های عمیق، به روایت‌های شخصی نمایندگان گوش داده و موضوعات کلیدی شناسایی شده است.

نوع مطالعه در این پژوهش کیفی و با استفاده از روش پدیدارشناسی انجام گرفته است. پدیدارشناسی می‌تواند به قصد توصیف و یا تفسیر پدیده‌ها انجام شود. هوسرل پدیدارشناسی را فهم و توصیف پدیده و علم به تجربه هر پدیده خاص می‌داند اما بعدها هایدگر و گادامر، پدیدارشناسی را به سمت تفسیر تجربه زیستی توسعه دادند، به طوری که هدف از بکارگیری این نوع روش تحقیق می‌تواند از خلق یک توصیف جامع از پدیده تجربه شده برای دستیابی به درک ساختار ذاتی آن تا ارائه مفهوم تفسیری از درک پدیده (بیشتر از توصیف آن) متغیر باشد (دهاقین و عبدالکریمی، ۱۳۹۹). در این مطالعه به منظور ارائه مفاهیم توصیفی از تجربه زیسته نمایندگان مجلس در حوزه مجلس و بودجه (قانون‌گذاری بودجه) از پدیدارشناسی دیکلمن و همکاران (۱۹۸۹) استفاده شده است. روش تحقیق پدیدارشناسی بر اساس تجربه متفاوت افراد از یک پدیده است و سعی در ارائه توصیفی عمیق از یک پدیده معین نزد گروهی خاص از افراد دارد (Osborne, 1994; martin, 1994). تجزیه و تحلیل داده‌ها در این نوع رویکرد تحقیق بر سه اصل اساسی؛ نوع پرسش، زمان مورد نظر و امکان کنترل رفتار استوار است. از نظر نوع پرسش، در تحقیق پدیدارشناسی اساساً از مصاحبه‌کنندگان دو سوال کلی پرسیده می‌شود: اینکه در مورد پدیده مورد نظر چه تجربه‌ای دارید؟ چه زمینه‌ای بر تجربه شما از پدیده مورد نظر تاثیر گذار است؟ از نظر عنصر زمان؛ زمان مورد نظر در تحقیق پدیدارشناسی زمان گذشته- است، زیرا تجربه باید اتفاق افتاده باشد و سپس مورد بررسی قرار گیرد. نقش محقق در پدیدارشناسی عبارتست از: مشاهده گر همدل که می‌خواهد به نوعی عینیت دست یابد اما بر درک و تفسیر تجاربی پافشاری می‌کند که پاسخ‌گوی سؤال پژوهش نیز باشد (Diekelmann, 1993).

مشارکت‌کنندگان: در این محیط پژوهش، مجلس شورای اسلامی و جامعه پژوهش

نمایندگان (ادوار) مردم در مجلس بودند. به عبارتی افرادی انتخاب شدند که شخصاً فرایندها و مسائل مرتبط با قانون‌گذاری بودجه را تجربه کرده و تمایل و توانایی عرضه اطلاعات را داشته باشند. با توجه به این که برخلاف مطالعات کمی، در مطالعات کیفی، تعداد مشارکت‌کنندگان قبل از آغاز جمع‌آوری داده‌ها مشخص نمی‌شود، بر این اساس، جمع‌آوری داده‌ها تا رسیدن به اشباع نظری و ظاهر شدن جوهره یا مضمون اصلی پدیده ادامه یافت و بدین ترتیب تا تکمیل همه ابعاد پدیده، تعداد شرکت‌کنندگان به پانزده نفر رسید. روش نمونه‌گیری: با بکارگیری روش نمونه‌گیری هدفمند در این مطالعه پانزده نفر از نمایندگان ادوار گذشته مجلس که سابقه نمایندگی مردم در نقاط مختلف ایران را در کارنامه خود داشتند، انتخاب شدند. برای دستیابی به حداکثر واریانس تلاش شد تا شرکت‌کنندگان از طیف‌های متفاوت از نظر سن، نوع تحصیلات، سطح تحصیلات، تعداد دوره نمایندگی در مجلس و نوع کمیسیون (تلفیق، اقتصادی و...) و سمت آن‌ها، انتخاب شوند.

روش جمع‌آوری داده‌ها: مصاحبه‌های عمیق، برگزاری مصاحبه‌های نیمه‌ساخت‌یافته با نمایندگان مجلس به منظور کشف تجربیات آن‌ها در زمینه قانون‌بودجه. این مصاحبه‌ها سؤالات باز بوده است تا نمایندگان بتوانند به تفصیل روایت‌های خود را بیان کنند. در این پژوهش، محقق برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه نیمه‌ساختارمند و سؤالات کلی و باز استفاده کرد. مصاحبه‌ها پس از هماهنگی با شرکت‌کنندگان از طریق تماس تلفنی و کسب رضایت «آگاهانه» برای شرکت در مطالعه و در زمان و مکان مورد توافق به صورت حضوری انجام شدند.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: برای تحلیل داده‌های گردآوری شده، از تحلیل تماتیک استفاده شد. این روش به شناسایی الگوها و تم‌های موجود در داده‌ها کمک و امکان ارتباط میان تجربیات زیسته نمایندگان و عوامل مختلف اقتصادی، سیاسی و اجتماعی را بررسی کرده است. از آنجا که این پژوهش با هدف کشف و توصیف پدیده غالب در تصویب لایحه بودجه دولت توسط نمایندگان مجلس شورای اسلامی انجام شده است، لذا رویکرد توصیفی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شد. در این رویکرد برای استخراج داده‌ها و تحلیل آن‌ها از مراحل هفت‌گانه دیکلمن و همکاران (۱۹۸۹) استفاده شد که

شامل: خواندن متن برای دستیابی به درکی کلی از آن‌ها، نوشتن خلاصه‌ها و کدگذاری مضمون‌های ظاهرشده، تحلیل گروهی همه خلاصه‌ها به منظور مشخص کردن مضمون-های اصلی، رجوع به متن و نوشتن تحلیل برای هر کدام از مصاحبه‌ها، مقایسه متن مصاحبه-ها و توصیف معانی، پیاده کردن الگوریتم مبتنی بر مضمون‌ها و کسب نظرات تیم پژوهش و شیوه نوشتن و گزارش نهایی (دانایی فرد و کاظمی، ۱۳۹۰). بر همین اساس به منظور گردآوری اطلاعات از قانون‌گذاران (مقننین) از این سوال کلی و باز استفاده شد که؛ تجربیات خود در مورد بررسی و تصویب لایحه بودجه را تعریف کنید؟ در ادامه بر اساس پاسخ‌های شرکت‌کنندگان از سئوالات هدایت‌کننده و اکتشافی نظیر؛ لطفاً بیشتر برایم توضیح دهید، منظور شما از این گفته... چه بود، معنای این تجربه برای شما چیست؟ نسبت به اتفاقات مرتبط با قانون‌گذاری بودجه، چه احساسی داشتید؟

بعنوان مثال

پژوهشگر: لطفاً تجربه خود را از بررسی و تصویب لایحه بودجه برایم تعریف کنید؟ شرکت‌کننده ۱۱: بنده این توفیق رو داشتم که به عنوان نماینده دیوان محاسبات در کمیسیون تلفیق و کمیسیونهای تخصصی در بودجه‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۵ در مجلس باشم. یکی از وظایفی که همواره دیوان داشته، بحث تفریغ بودجه است. یعنی من قبل از ورود به مجلس، یک تجربه چندین ساله از اجرای بودجه داشتم. تخلفات یا عدم عملکرد بعضی از احکام رو عیناً مشاهده کردم. بودجه‌هایی که الان در کشور مصوب میشه به نوعی از دوبخش احکام و جداول اعداد و ارقام تشکیل میشه. خب متأسفانه در مجلس ما، نمایندگان در هیچ دوره‌ای خیلی به جداول اعداد و ارقام اصلاً نپرداختند و بیشتر معطوف شدن به احکام است.

پژوهشگر: می‌شه بیشتر در این مورد توضیح دهید؟

شرکت‌کننده ۱۱: با توجه به تاریخچه‌ای که در زمینه بودجه‌ریزی در کشور وجود داره، خیلی از احکام دائمی رو در بودجه‌های سالانه‌مون اصلاح می‌کنیم. این یک نقصی بوده که ما باهاش مواجه بودیم. شاید از ابتدا به عنوان کسی که تجربه‌ی اجرای این نوع قوانین و مقررات اصلاح شده رو داشتم، با هرگونه اصلاحات در حکم قانونی دائمی در قوانین بودجه مخالفت می‌کردم. بحث بعدی که در احکام وجود داره شفافیت در بودجه

است. چیزی که سالیان سال است ما در احکام بودجه داریم پنهان می‌کنیم و سعی می‌کنیم که همیشه منابع را بیش برآورد بکنیم بخاطر اینکه هزینه‌ها رو تامین بکنیم.

پژوهشگر: شما بعنوان نماینده در مواجهه با این مشکلات چکار می‌کردین؟

شرکت‌کننده ۱۱: متأسفانه در قوانین بودجه‌های سنواتی ما هر سال می‌بینیم که یا بر اساس پیشنهاد دولت، یا بر اساس پیشنهاد نمایندگان در حین رسیدگی، به شمار این قوانین اضافه میشه، نظام بودجه‌ریزی ما هم متأسفانه بر این منوال حرکت کرده و این رو پذیرفته که از دیدگاه من به عنوان کارشناس واقعا جای بسی تامل است. من چه به عنوان کارشناس دیوان محاسبات و چه به عنوان نماینده مجلس در کمیسیون بودجه یا تلفیق بودجه، تاجایی که توانستم جلوگیری کردم از تصویب بعضی از قوانین دائمی یا قوانینی که باعث ایجاد مشکلات برای اجرا می‌شده.

پژوهشگر: معنای این تجربه برای شما چیست؟

شرکت‌کننده ۱۱: ما به اصلی داریم به نام اصل ۷۵ قانون اساسی، فلسفه این اصل چیه؟ فلسفه‌اش این هست که ما یعنی دولت و مجلس نباید بدون تامین منبع هزینه ایجاد کنند ولی اصلا توجه نمی‌شه این یعنی نقض اصل ۷۵ قانون اساسی

پژوهشگر: چه احساسی داشتید وقتی با مخالفت بقیه نمایندگان مواجه شدید؟

شرکت‌کننده ۱۱: خیلی ناراحت شدم، ولی اینکه تونستم به عنوان ی فرد، تاثیرگذاری مثبت داشته باشم که فردا پیش خودم و خدای خودم حداقل شرمند نباشم. من احساس کردم یک قدم بسیار بزرگی برداشتم.

استحکام داده‌ها

محققین برای بررسی صحت و استحکام داده‌های کیفی از رویکردهای مختلفی استفاده می‌کنند. مشهورترین و مرسوم‌ترین این شاخص‌ها توسط جانتسون بیان شده است که علاوه بر مطرح کردن چهار شاخص باورپذیری^۱، اتکاپذیری^۲، تأییدپذیری^۳ و انتقال‌پذیری^۴ به

-
1. Credibility
 2. Dependability
 3. Confirmability
 4. Transferability

نقل از گوبا و لینکلن، شاخص صحت^۱ را نیز بیان کرده‌اند (Johnson And Rasulovala, 2017). بر اساس این شاخص‌ها، در تمام مراحل انجام پژوهش از جمع‌آوری تا تجزیه و تحلیل داده‌ها و گزارش یافته‌ها از نظارت مستمر تیمی مجرب از محققین کیفی استفاده شد. به‌منظور بررسی همتایان، دو محقق کیفی که عضو گروه پژوهش نبودند، روند مطالعه را بررسی و مورد تایید قرار دادند. برای به دست آوردن درک عمیق‌تر از تجربیات شرکت‌کنندگان و افزایش اعتبار یافته‌ها، محقق اصلی برای مدت طولانی خود را با داده‌ها درگیر نمود و یادداشت‌هایی نوشت تا از گنجاندن دیدگاه‌های خود در تحلیل و تفسیر داده‌ها جلوگیری کند. به عنوان بررسی اعضا، گزارش مختصری از تجزیه و تحلیل داده‌ها به دو نفر از شرکت‌کنندگان ارائه شد که تأیید کردند معانی و دیدگاه‌های آنها به درستی در گزارش منعکس شده‌است. حداکثر تنوع در نمونه‌گیری از طریق بکارگیری شرکت-کنندگان از ادوار مختلف مجلس و حوزه‌های انتخابیه متفاوت به دست آمد (جدول مشخصات جمعیت شناختی). تمام جزئیات جمع‌آوری داده‌ها، کدگذاری، تجزیه و تحلیل و تشکیل طبقات برای حسابرسی ممیزی مستند شد.

ملاحظات اخلاقی

در این مطالعه پژوهشگر؛ اول پس از تشریح اهداف تحقیق و فرآیند جمع‌آوری داده‌ها، از شرکت‌کنندگان احتمالی دعوت کرد تا در زمان و مکان مورد توافق در مصاحبه شرکت کنند. به شرکت‌کنندگان در مورد محرمانه بودن و ناشناس بودن اطلاعات شخصی آنها آگاهی و اطمینان خاطر داده شد. بدین منظور و در راستای ناشناس ماندن آنها، به جای نام در کل فرآیند مطالعه از کدها استفاده شد. همچنین شرکت‌کنندگان از حق خود برای انصراف از مطالعه در هر زمان و هر مرحله از فرآیند مطالعه، مطلع شدند.

یافته‌ها

مضامین بدست آمده از مصاحبه با نمایندگان مجلس، حاصل تلاش در دستیابی به هدف پژوهش و پاسخ به سوال «تجربه زیسته نمایندگان مجلس از تصویب لایحه بودجه» چیست

و چگونه معنا پیدا می‌کند؟» می‌باشد. تجزیه و تحلیل تجربیات شرکت کنندگان در نهایت منجر به شناسایی هشت مضمون اصلی؛ «عدم شفافیت»، «ناکارآمدی سیستم انتخاباتی نمایندگی»، «صلاحیت ناکافی نمایندگان در بررسی بودجه»، «قطع امید نمایندگان از تامین منافع ملی»، «جزئی‌نگری نمایندگان»، «ماراتن نابرابر سهم خواهی از بودجه عمومی»، «دخل و تصرف بی‌رویه ارقام بودجه» و «نبود شاخص در تخصیص بودجه» شد که ترسیم کننده‌ی تصویری از پدیده غالب یعنی "تعارض منافع" در روند تصویب قانون بودجه سالانه است. در ادامه روند توسعه این مفهوم در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. روند توسعه مفهوم "تعارض منافع" در قانون‌گذاری بودجه

مضمون اصلی	مضامین اصلی	مضامین فرعی
تعارض منافع	عدم شفافیت	شکاف بین ادعا و عمل دولت با انتظارات نمایندگان
		سیاسی‌کاری دولت و مجلس در تخصیص بودجه
		پنهان‌کاری نهادهای حاکمیتی در مورد بودجه دریافتی
		مستثنی بودن نهادهای فرابودجه‌ای و شرکت‌های دولتی از ارائه اطلاعات مرتبط با بودجه دریافتی
		مستثنی بودن بودجه نهادهای فرابودجه‌ای و شرکت‌های دولتی از قانون بودجه کشور
		نادیده گرفتن قانون در عمل توسط نمایندگان
		عدم احتساب منابع درآمدی نهادهای حاکمیتی (فرا دولتی) در تامین بودجه عمومی
		تحمیل هزینه نهادهای خاص (فرا دولتی) بر بودجه عمومی بدون استفاده از درآمد آنها در تامین بودجه عمومی
		معیوب بودن سیستم بررسی صلاحیت و ورود نمایندگان به مجلس
		عضویت نمایندگان غیر تخصصی در کمیسیون تلفیق بالایی
نداشتن ساختار انتخاباتی مناسب		
صلاحیت ناکافی نمایندگان در بررسی بودجه	ناکارآمدی سیستم انتخاباتی نمایندگی	محدود بودن اطلاعات و تخصص نمایندگان در مورد بودجه عمومی
		عدم کفایت نمایندگان در ایفای نقش نمایندگی
		تصویب بخش‌های قابل توجه بودجه (ردیف‌ها) توسط نمایندگان بدون مطالعه محتوایی

ادامه جدول ۱. روند توسعه مفهوم "تعارض منافع" در قانون‌گذاری بودجه

مضمون اصلی	مضامین اصلی	مضامین فرعی
جزئی‌نگری		تقدم منافع صنفی، جنسیتی، قومیتی، بخشی و منطقه‌ای نمایندگان به بودجه
		استفاده شخصی نمایندگان از شان نمایندگی
		تک‌صدا بودن نمایندگان مناطق محروم
قطع امید نمایندگان از تامین منافع ملی		احساس ناکامی نمایندگان در رسیدن به اهداف ملی
		نارضایتی نمایندگان از ساختار قانون‌گذاری موجود
		دغدغه‌مندی نمایندگان نسبت به منافع مردم
نبود شاخص در تخصیص بودجه		لابی نمایندگان با دستگاه اجرایی برای تامین بودجه پروژه‌های حوزه انتخابیه
		تقلای نمایندگان برای کسب بودجه بیشتر برای حوزه انتخابیه با چانه‌زنی با یکدیگر
		لابی دستگاه‌های اجرایی و همراهی نمایندگان در زمان بررسی بودجه پیشنهادی
ماراتن نابرابر سهم‌خواهی از بودجه عمومی		وارد کردن وعده‌های انتخاباتی در تصمیمات بودجه‌ای
		نفوذ افراد و نهادهای خارج از مجلس
		ائتلاف نمایندگان برای کسب سهم بیشتر
		جذب ردیف‌های ملی از بودجه عمومی برای حوزه انتخابیه
دخل و تصرف بی‌رویه در ارقام بودجه		بالا بودن سهم نهادهای ناکارآمد و موازی از بودجه عمومی
		مداخله مجذانه نمایندگان برای تامین بودجه حوزه انتخابیه
		روابط پنهانی متقابل برای تخصیص بودجه بیشتر
		گرفتن امتیاز مالی با تهدید وزراء
		اعمال نفوذ اعضای کمیسیون تخصصی در تخصیص بودجه
		تغییرات در لوایح دولت (بودجه) توسط نمایندگان
		مداخله دولت و مجلس در افزایش و تغییرات ارقام بودجه‌ها
		افزایش هزینه‌های متفرقه توسط دولت
		دستکاری کردن لوایح دولت (لایحه بودجه)
		واقع بینانه نبودن منابع-مصارف لایحه بودجه

در ادامه در این بخش به تبیین مفاهیم استخراج شده پرداخته می‌شود.

عدم شفافیت

تحلیل موشکافانه تجربیات زیسته بسیاری از نمایندگان نشان می‌دهد که دولت، نهادهای فرادولتی، قوه مقننه و سایر نهادهای ذینفع، ذی نفوذ و یا دخیل در بررسی و تصویب بودجه، بطور شفاف عمل نمی‌کنند. نمایندگان مجلس علاوه بر اینکه از اطلاعات کافی در مورد بودجه نهادهای پرسهم برخوردار نیستند بلکه آگاهانه و ناآگاهانه از دریافت اطلاعات لازم برای بررسی بودجه این نهادها محروم و منحرف می‌شوند. علاوه بر این نمایندگان بعنوان مسئول و متولی رسیدگی و تصویب لایحه بودجه در نهایت این لایحه پر ابهام و سؤال برانگیز را بدون لحاظ کردن قوانین در عمل تصویب می‌کردند. تعداد زیادی از شرکت‌کنندگان در این خصوص تجربه خود را بیان داشتند. بعنوان مثال یکی از شرکت‌کنندگان در این باره می‌گوید:

«تجربه نشان داده که ما با یک بودجه مصوب غیر شفاف روبرو هستیم. ما می‌بینیم هر ساله با یک کسری بودجه‌ای روبرو می‌شیم. این سالیان سال است که مشکل اساسی بودجه کشور است. خب این پنهان کاری است» (شرکت‌کننده ۱).

یکی دیگر از شرکت‌کنندگان در مورد تبعیض در بکارگیری قانون چنین می‌گوید:

«از نظر شفافیت، بخشی از ساختار قانونی ناشی می‌شود که من میگم فساد سیستماتیک مثل اینکه این جا افتاده تبعیض سیستماتیک. یعنی چندگانگی نظام قانونی توی قوانین مجلس که من اسمش را میذارم آپارتاید قانونی. یعنی نظام قانونی کشور تابع قانون رژیم دیگری هست» (شرکت‌کننده ۱).

ناکارآمدی سیستم انتخاباتی نمایندگی

این مضمون حاصل تجربیات شرکت‌کنندگانی است که شاهد ردصلاحیت داوطلبین ذی صلاح توسط شورای نگهبان و نامطلوب بودن معیارهای تایید صلاحیت نمایندگان در زمان شرکت در انتخابات است، بطوریکه منجر به ورود نمایندگانی می‌شود که توانایی و ظرفیت لازم برای تصمیم‌گیری اصولی بخصوص در مورد قانون بودجه را ندارند. تعدادی از شرکت‌کنندگان تجربه خود را در این مورد بیان داشتند بعنوان مثال یکی از شرکت‌کنندگان در این زمینه می‌گویند:

«من ی جایی به شوخی و توی نطق هم گفتم. ما عصاره فضایل شورای نگهبان هستیم. سیستم انتخاباتی یکی از عواملش است که عملکرد شورای نگهبان بشدت تاثیر داره. افرادی که مشارکت می کنند برای نمایندگی که کیا بودن، مشخصات و میزان تحصیلات- شان. اونایی که صلاحیت شان تایید شدن و رد شدن مقایسه بشن. تلقی من از شرایط موجود این است که بسیاری از افراد ذی صلاح در آن چرخه بررسی صلاحیت ها توی اون فیلتره حذف میشن. مجلس فلان چگونه شکل گرفت؟» (شرکت کننده ۱).

صلاحیت ناکافی نمایندگان در بررسی بودجه

تجربه بسیاری از شرکت کنندگان نشان داد که علیرغم نیاز به بررسی دقیق و تفصیلی اجزای مختلف لایحه بودجه، این موضوع کم تر مورد توجه و رسیدگی قرار می گیرد. برخی در این رابطه می گویند:

«من نمایندگانی رو دیدم در کمیسیون تلفیق در کنار خود من نشسته بودن واقعا صفرهای جلو عددها رو نمیتونستن بخونن حالا خوب وقتی که نماینده در این حد اطلاعات داره حتما نمیتونه به ارقام تخصصی بودجه هم ورود بکنه» (شرکت کننده ۵).

همچنین یکی از شرکت کنندگان رفتار غیر مسئولانه نمایندگان را این چنین بیان کرد: «شما مجلس را ببینید. نمایندگان اصلا پشت میزشان نیستند. بی نظمی در کمیسیون هم همین جوری است. می بینید یک کمیسیون که بیست و چند نفرند در بررسی ها ۵ نفر نشستند یا ده نفر نشستند. این چیه؟ عدم مسئولیت پذیری نماینده شناختن کاری است که به عهده گرفته. در کمیسیون در صحن باید کامل حواست به موضوعات باشد. احتمال داره به چیزی رای ندی که به نفع کشوره. یا آن رای بیاورد یا رای نیاورد. تاثیر این قدر است. یعنی من کاری که به عهده گرفتم ارزش کارم را بدانم که در کشور چیه و در جامعه چیه. حواسم بهش باشد. حواسم به این مسئولیتی که گرفتم باشد. بینم چیه؟ در کجا چه طور باید عمل کنم. این متاسفانه نیست» (شرکت کننده ۳).

یکی از نمایندگان در خصوص انحراف نمایندگان از اصل بودجه این طور بیان کردند: «ما را معطوف کردن به این احکام مسخره. پنجاه تا حکم دولت داده و سی تا ما هم اضافه می کنیم. این سی تا پیشنهاد هم نود درصدشان اجرا نمیشه» (شرکت کننده ۱۱).

جزئی‌نگری نمایندگان

تحلیل تجربیات شرکت‌کنندگان نشان داد که نگرش نمایندگان مجلس شورای اسلامی، نگرش بخشی، منطقه‌ای و صنفی است. به عبارتی جزئی‌نگر و محدود به حوزه‌های انتخابیه آنها است تا کل کشور. این مسئله بیانگر این که نمایندگان بدلیل عمل کردن به وعده‌های انتخاباتی خود یا احساس وظیفه‌شناسی برای حل معضلات و مشکلات مردم حوزه انتخابیه مربوطه و برنامه‌ریزی برای آینده سیاسی خود و راهیابی دوباره به مجلس در دوره‌های بعدی به آن می‌پردازند. بنابراین نمایندگان در هنگام بررسی و تصویب لایحه بودجه بیشتر تلاش و وقت خود را صرف جذب بودجه برای حوزه انتخابیه خود می‌کنند. اولویت دادن به مسائل جزئی بجای مسائل کلان یکی از چالش‌هایی است که امروز حوزه قانون‌گذاری کشور بخصوص قانونگذاری مرتبط با بودجه کلان کشوری با آن روبروست. در این رابطه برخی از شرکت‌کنندگان تجربه خود را اینگونه بیان کردند.

«اینقدر اهرم منفعت شخصی‌ش زیاده. منافع محلی بر منافع ملی رجحان داشت زورمان نمی‌رسید. خب این یکی از آسیب‌های مجلس است. به جای اینکه ملی باشه و فراگیر باشه، می‌یاد به حوزه انتخابیه نگاه می‌کنه!» (شرکت‌کننده ۷)

یکی دیگر از شرکت‌کنندگان در این رابطه می‌گوید:

«بین ما از ی منطقه آمدم که قومیت بسیار پر رنگ است باید به اینها توجه بشه و خیلی از نمایندگان هم همین نگاه را دارند نه فقط بنده یا امثال بنده. بسیاری اینگونه هستن.» (شرکت‌کننده ۱۴)

همچنین در امتداد گفته‌های فوق یکی از شرکت‌کنندگان می‌گوید:

«در این ساختار و با این نگاه‌هایی که به بودجه است که همه دارند تلاش می‌کنند برای حوزه انتخابیه خود، بسیار سخت است نماینده‌ای که نه آشنایی داره نه مسائل بودجه رو می‌داند و شناخت دارد بره با نمایندگان سایر استان‌ها رقابت بکنه. ما استان‌هایی داریم که تعداد زیادی نماینده دارند و در کمیسیون‌های تخصصی حضور دارند و رقابت با آنها بسیار سخت است.» (شرکت‌کننده ۸).

قطع امید نمایندگان از تامین منافع ملی

این مضمون بیانگر احساسات منفی و ناامیدکننده‌ای است که نمایندگان بدنبال مواجه شدن با موانع متعدد و ناکامی از تامین منافع ملی و حتی در بسیاری از موارد حتی ناتوانی از تامین منافع حوزه‌انتخابیه خود به رغم پیگیری مجدانه تجربه می‌شود و به صورت احساس ناکامی نمایندگان در رسیدن به اهداف ملی، نارضایتی نمایندگان از ساختار قانون‌گذاری موجود و دغدغه‌مندی نمایندگان نسبت به منافع مردم تجربه می‌شود. بعنوان مثال یکی از شرکت‌کنندگان تجربه خود را در این مورد این گونه ابراز می‌کند:

"یکی از مسائلی که من بهش بر خوردم و دیدم که واقعا ناراحت‌کننده‌ست، این است که؛ دولت بیش از حد گسترش یافته، پرسنل بسیار زیاد، دیوان‌سالاری خیلی گسترده‌ای است که تمام منابع کشور رومی بلعد" (شرکت‌کننده ۵).

در این راستا یکی دیگر از شرکت‌کنندگان می‌گوید:

"بنده با نگاه آرمانی خاص وارد مجلس شدم اما در تقابل با واقعیت و نادیده گرفتن اون چیزی که خونده بودم. احساس کردم نتونستم به اون اهداف و انتظاراتم برسیم" (شرکت‌کننده ۶).

تحلیل موارد منفی در این مضمون نشان می‌دهد که برغم ناامیدی بسیاری از نمایندگان در تامین منافع ملی و محلی، اما برخی از آنها تلاش‌های خود را در تامین منافع مردم و جلوگیری از ایجاد طرح‌های غیراقتصادی موثر می‌دانند و از این بابت احساس خوشحالی می‌کنند. بعنوان مثال یکی از شرکت‌کنندگان در این مورد می‌گوید:

"خب موقعی که این طرح رای آورد درصحن من خیلی خوشحال بودم که بالاخره موثر واقع شدم و بقیه نمایندگان هم همین‌طور. دغدغه دغدغه ملی و منافع کلان و ملی بود" (شرکت‌کننده ۱۳).

شرکت‌کننده دیگری در این مورد می‌گوید:

"بنده نیز مخالف این موضوع بودم چون من تجربه اجرا و نظارت بر احکام بواسطه همان حضورم در دیوان را داشتم و مخالف بودم. چرا مخالف بودم. نمایندگان بواسطه همین پیشنهادهایی که یا خودشان یا فشار دولت یا از طریق کمیسیون مربوطه منابع و هزینه‌هایی را بدون منبع مشخصی برآورد می‌کنیم. ما می‌بینیم هر ساله با یک کسری بودجه‌ای روبرو

میشیم و از این بابت خوشحالم که توانستم مخالفت خود را با چنین پیشنهادهایی اعلام کنم» (شرکت کننده ۱۱).

نبود شاخص در تخصیص بودجه

تحلیل تجربیات بسیاری از شرکت کنندگان نشان داد که رسیدگی به لایحه بودجه در مجلس از نبود شاخص‌ها و استانداردهای علمی رنج می‌برد. این مسئله سبب شده است که نمایندگان برای تخصیص بودجه‌ها به پروژه‌های عمرانی به حوزه انتخابیه خود بعضاً متوسل به اهرم‌های غیرحرفه‌ای شوند. اهرم‌هایی مانند لابی‌کردن، فشار آوردن و همراهی کردن و چانه‌زنی با یکدیگر و دولت در زمان بررسی و رسیدگی به بودجه است. به عنوان مثال یکی از شرکت کنندگان تجربه خود را در این خصوص چنین بیان می‌کند:

«من شاهد بودم معاون مجلسی فلان وزارتخانه آمد با ما نمایندگان صحبت کرد که سازمان برنامه، فلان بودجه پروژه را حذف کرده حالا نماینده، تو بیا صحبت کن که بودجه ما حذف نشه. یارکشی بانمایندگان» (شرکت کننده ۶).

همچنین شرکت کننده دیگری در این رابطه تجربه خود را این چنین ابراز می‌کند:

«حالا ما توی کمیسیون ناچار بودیم اولاً مبنا را لایحه دولت بگذاریم و ثانياً تغییراتی که می‌خواود اتفاق بیفته. اونجاییکه به نحوی اینجا مخالفت نماینده دولت داریم. نماینده سازمان برنامه میاد موافقت می‌کنه، مخالفت می‌کنه. اونجاییکه موافقت می‌کرد همراهی می‌کردیم می‌گنجوندیم. کاری می‌کردیم که رای بیاره و اونجایی که مخالفت می‌کرد کاری می‌کردیم که رای نیاره. فشار روی دولت نیاد» (شرکت کننده ۹).

ماراتن نابرابر سهم‌خواهی نمایندگان از بودجه عمومی

بر اساس تجربیات شرکت کنندگان، مضمون "ماراتن نابرابر سهم‌خواهی نمایندگان از بودجه عمومی" بیانگر حضور بازیگران متعدد در زمان بررسی و تصویب بودجه است. خود نمایندگان برای دسترسی به منابع بودجه و جذب بودجه‌های بیشتر در جهت وعده و وعیدهای انتخاباتی در زمان تبلیغات متوسل به چانه‌زنی و ائتلاف با یکدیگر می‌شوند. همچنین گروه‌های ذی‌نفوذ با نفوذ و قدرتی که دارند و نهادهای ناکارآمد و موازی تلاش می‌کنند با روش‌های مختلف مانند؛ چانه‌زنی و مذاکره با نمایندگان مجلس و یا

متقاعد کردن آنان در تصمیمات بودجه‌ای اثرگذار باشند و سهمی از بودجه عمومی را برای مقاصد و اهداف خود تخصیص دهند. به‌عنوان مثال یکی از شرکت‌کننده‌گان در این رابطه چنین می‌گوید:

«خب توی مجلس نهم که این بحث برجام بعد بحث کاسبان تحریم مطرح شد. ما فکرمی‌کردیم این شعار سیاسی است و تا اینکه من وارد مجلس دهم شدم، فهمیدم خیلی چیزها هست، فقط سیاسی نیست. واقعا کاسبان تحریم هست و یک واقعیت است. کلی شرکت‌های کاغذی در خارج تاسیس شدند که الان در نماز جمعه به عنوان یک افتخار ازش یاد می‌کنند، عصاره کلام من این است من پشت صحنه رو نه ایران دیدم، نه ملت ایران و نه منافع ایران. همان کاسبان تحریم و خودش یک مافیا است. بودجه سالیانه کشور خب معلومه که چی در می‌یاد. طنز همیشه، جک همیشه» (شرکت‌کننده ۲).
در تایید این مضمون شرکت‌کننده دیگری چنین می‌گوید:

«ی سری سازمان‌های حمایتی داریم کمیته امداد، بهزیستی و هلال احمر. به هر حال این نهادها حمایتی‌ند که ردیف بودجه‌ای دارند تو لایحه دولت و قانون بودجه. همه اینها ردیف دارن پر هزینه و ناکارآمد و در مجلس هم معمولاً ساپورت میشن» (شرکت‌کننده ۵).

دخل و تصرف بی‌رویه در ارقام بودجه

مطابق با تجربه شرکت‌کنندگان، در زمان بررسی لایحه بودجه به روش‌های گوناگونی تلاش می‌شود تا در ارقام کلان بودجه و ردیف‌های بودجه دخالت شود که این دخالت‌ها در نهایت منجر به تغییرات زیادی در ارقام بودجه حتی پس از تصویب نهایی بودجه می‌شود. این مضمون بیانگر مداخله مجدانه نمایندگان برای تامین بودجه حوزه انتخابیه، روابط پنهانی متقابل بین نمایندگان و یا بین دولت و مجلس به‌منظور بده-بستان بیشتر بودجه، گرفتن امتیاز مالی با تهدید وزراء دولت توسط نمایندگان، اعمال نفوذ اعضای کمیسیون‌های تخصصی در تغییر بودجه‌های اختصاص یافته، تغییر لوایح دولت در خصوص بودجه توسط نمایندگان مجلس و کشمکش بین دولت و مجلس بر سر بودجه‌های عمرانی و جابجایی هزینه‌ها توسط دستگاه‌های اجرایی است. در این رابطه یکی

از شرکت کنندگان چنین می گوید:

«معمولاً تجربه‌ای که ما داریم و پیش روی ما است به دلیل ورود مجلس گاهی نزدیک به ۵۰ درصد بودجه دولت را تغییر میدهد. گاهی ۳۰ یا ۴۰ درصد» (شرکت کننده ۳).

شرکت کننده دیگری این چنین می گوید:

«چون به مردم منطقه تعهد دادی که در رفاه و امکانات در اشتغال قول دادی که کمک شان کنی. بنابراین شما مجبورید اول کشور، بعد استان و بعد حوزه انتخابیه و مردم و بعد فرد باید ریز به ریز پیگیر باشید. بر اساس همین است که شما مجبورید در ردیف‌ها دخالت کنید» (شرکت کننده ۱۴).

یکی دیگر از شرکت کنندگان در این رابطه چنین گفت:

«با ۱۷۰ یا ۸۰ امضا تقدیم مجلس شد. به فاصله ۴۸ ساعت با ۲۰۰ امضا، از آن وزیر تقدیر شد. تقاضا پس گرفته شد. من بعدها بررسی کردم. و چون وزیر با من آشنا بود از قدیم. گفتم چی شد؟ گفت واقعتش ما ۵۰۰ نفر سهمیه استخدامی گذاشتیم کنار به لیدرهای استیضاح تقسیم کردیم. سهمیه ۳۰، ۱۰ نفر، ۵ نفر دادیم. به بعضی هم سکه دادیم. سکه-هایی که از بانک مرکزی تحویل گرفته بود اتفاقاً تو حوزه‌یی بود که بعداً من رفتم. خب این چیه اسمش؟ اسمش رشوه نیست» (شرکت کننده ۱۲).

بحث

این مطالعه با هدف کشف تجربه زیسته نمایندگان مجلس شورای اسلامی از بررسی و تصویب لایحه بودجه سالانه کشور انجام شده است. تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده نشان می‌دهد که پدیده "تعارض منافع" پدیده غالب درک شده توسط نمایندگان مجلس شورای اسلامی است. تعارض منافع اصطلاحی است که اخیراً در ادبیات حکمرانی و به‌طور خاص در خط مشی‌گذاری عمومی مورد توجه قرار گرفته است (وائقی‌بادی و بنی اسد دشتابی، ۱۴۰۱). عرصه خط‌مشی‌گذاری از شناسایی مسئله گرفته تا اجرا و ارزیابی، محل بحث، مشاجره و گفتگوی مخالفان و موافقان است (Kernaghan et al, 2014). در چند دهه گذشته نقش قوه مقننه در بودجه، بحث‌های فراوانی در پی داشته است. در همین راستا کایدن (۱۹۸۰) می‌گوید اعمال بودجه‌ریزی در کشورهای توسعه یافته بر اساس بسیج

منابع، پاسخگویی نسبت به هزینه‌ها و کنترل مخارج استوار است اما در کشورهای در حال توسعه که فاقد این شرایط هستند نیازمند الگوهای بودجه‌ریزی متفاوتی بوده است و هشدار می‌دهد که این کشورها نباید از طرح‌های کشورهای توسعه‌یافته اقتباس کنند (Caiden, 1980).

در ایران مهم‌ترین لایحه‌ای که همه ساله دولت به منظور رسیدگی و قانونی کردن آن به مجلس تسلیم می‌کند، لایحه بودجه عمومی است. این مطالعه نشان داد که مجلس به‌عنوان حامی و تامین‌کننده منافع عمومی در روند بررسی و تصویب لایحه بودجه که رکن اساسی مالی کشور است، از پاسخ‌گویی به مطالبات عمومی ناکام مانده است. اگرچه مجلس در تعهد به نیازها و خواسته‌های مردم و پاسخ‌گویی موثر به مطالبات عمومی نقش بسیار مهمی دارد، اما مواردی همچون «عدم شفافیت»، «ناکارآمدی سیستم انتخابات - نمایندگان»، «صلاحیت ناکافی نمایندگان در بررسی بودجه»، «جزئی‌نگری نمایندگان»، «ماراتن نابرابر سهم‌خواهی از بودجه عمومی»، «دخل و تصرف بی‌رویه در ارقام بودجه»، «نبود شاخص در تخصیص بودجه» و «قطع امید نمایندگان در تامین منافع ملی» در نهایت سبب بروز «تعارض منافع» در قانون بودجه سالانه شده است.

مطالعات پیشین در این باره نشان می‌دهند که همه دست‌اندرکاران بودجه، به‌طور خاص قانون‌گذاران و مجریان قانون، از مسائل مربوط به بودجه‌ریزی در ایران ابراز نارضایتی می‌کنند (قاسمی و همکاران، ۱۳۸۷). از جمله این مسائل غلبه تمایلات فردی، گروهی، محلی، قومی نسبت به منافع ملی در مراحل سیاست‌گذاری و اجرای سیاست‌ها، عدم برخورداری از قانون‌گذاران از تخصص و صلاحیت کافی برای اتخاذ تصمیمات دقیق علمی و تخصصی، شعاری بودن و آرمان‌گرایانه بودن سیاست‌ها به‌دور از واقعیت‌های جامعه، تعدد مراکز سیاست‌گذاری و دخالت، سهم‌خواهی آن‌ها و... از مسائل مهمی هستند که بستر تعارض منافع را به همراه دارد (پریمی و همکاران، ۱۴۰۰). انصاری (۱۴۰۱) نیز در تایید این مطلب در مطالعه خود به تعارض منافع کارگزاران دولتی از جمله نمایندگان مجلس نیز اشاره کرده است. همچنین در مطابقت با یافته‌های این مطالعه، زینالو و همکاران (۱۳۹۸) در بررسی تعارض منافع در بین نمایندگان مجلس، مضامینی نظیر نظام انتخاباتی ناکارآمد (نظارت ناکافی برانجام وظایف و رفتار نمایندگان)، ترجیح منافع

شخصی به منافع ملی، مطالبه جهت استیفای منافع غیرملی (جزئی)، معیوب بودن ساختار حاکمیت، رسیدگی بیش از حد به امورحوزه را شناسایی کرده‌اند. مطابق با مطالعه ارلینا و همکارانش (۲۰۱۸) یکی از دلایل اصلی تضاد منافع بین قوای مقننه و مجریه، این است که قانون‌گذار غالباً منافع افرادی را که آنها را انتخاب کرده‌اند (رای‌دهندگان) در اولویت قرار می‌دهد در نتیجه بودجه برای تحقق خواسته‌های اعضای قانون‌گذار انحراف پیدا می‌کند، به طوری که قادر به تأمین منافع همه ذی‌نفعان نیست (Erlina et al, 2018).

بدین ترتیب مقایسه یافته‌های این مطالعه با آنچه که در مطالعات دیگر آمده است، نشان می‌دهد در ایران اگر چه نمایندگان مجلس در ابتدای ورود به نهاد قانون‌گذاری، این دغدغه تأمین منافع ملی را دارند، اما به دلایل مختلفی که خارج از کنترل آنها است، به طور ناخواسته و به ناچار بیشتر تلاش خود را بر تأمین منافع حوزه‌های انتخابیه خویش و برای جلب رضایت رای‌دهندگان متمرکز می‌کنند. در واقع اکثر نمایندگان مجلس با هدف تأمین منافع ملی و عمومی وارد مجلس می‌شوند، ولی وجود موانع متعدد همچون دخل و تصرف نهادهای ذی‌نفوذ و افراد صاحب قدرت در روند تهیه و تصویب بودجه و عدم دسترسی نمایندگان به اطلاعات جامع برای تصمیم‌گیری درست و اصولی درباره ردیف‌های مختلف بودجه، منجر به انحراف آنها از مسیر تأمین منافع ملی به سمت تأمین منافع حوزه انتخابیه می‌شود. این انحراف مسیر، بدلیل فرو بردن آنها در چرخه‌های بی‌سرانجام و فاقد پیامدهای ناکافی حتی در سطح حوزه انتخابیه منجر به "احساس ناامیدی، ناکامی و ... " در بین نمایندگان مجلس می‌شود. در این رابطه میتوان به یافته‌های تحقیق سیدرضایی و همکاران (۱۳۹۶) اشاره کرد. یافته‌های این تحقیق حاکی از این است که روند جاری سیاست‌ها، خط‌مشی‌ها و اقدامات دولت، تحت تاثیر ضریب بالای رفتارهای سیاسی، گرایش‌های منطقه‌ای و چانه‌زنی‌های نمایندگان مجلس به منظور دسترسی بیشتر به منابع بودجه، آنها را در موقعیت برتر قرار می‌دهد.

همچنین بر اساس یافته‌های تحقیق حاضر علاوه بر نمایندگان مردم، میتوان به گروه‌های دیگری نظیر گروه‌های ذی‌نفوذ و ذی‌نفع نیز اشاره کرد. گروه‌هایی که با بهره‌گیری از ابزارهای در دسترس و نقاط قوت خود در تلاش هستند تا به روش‌های گوناگون، منابع بودجه عمومی را در جهت مقاصد خود هدایت کنند. در این رابطه هاردین (۱۹۶۸) در

ادبیات بودجه‌ای، این عمل را به پدیده « تراژدی اشتراکات » تعبیر کرده است. این تراژدی هنگامی رخ می‌دهد که بازیگرانی که در فرایند بودجه‌ریزی دخالت دارند و از توان، ظرفیت و لابی بیشتری برخوردارند، لاجرم در هدایت و جذب منابع به سوی حوزه انتخابیه خود موثرتر عمل می‌کنند (Hardin, 1968). بنابراین با توجه به نقش سیستم بودجه‌ریزی در توسعه کشور و اهمیت خط‌مشی‌های مالی و بودجه‌ای، مجموعه اقدامات (دخالت، رقابت، سهم‌خواهی، جزئی‌نگری و...) بازیگران بودجه‌ای (نهادهای بودجه‌ریزی، مجریان - قانون و قانونگذاران) در هنگام قانون بودجه سبب تضعیف خط‌مشی‌های بودجه‌ای و تخریب منافع عمومی می‌شوند (krueathep, 2014).

در نهایت استمرار این وضع باعث افزایش عدم رضایت آحاد جامعه و احساس نابرابری در میان آنان، بی‌عدالتی در توزیع بودجه‌ها، افزایش فقر، بیکاری و عدم تحقق اهداف قانون-اساسی و عدم توازن اقتصادی در مناطق گوناگون کشور و سرانجام تضعیف انسجام ملی می‌شود. بنابراین با کاهش نقش چانه‌زنی‌ها، کاهش رفتارهای سیاسی در حد معقول، افزایش شفافیت بودجه، تعریف و طراحی شاخص تخصیص بودجه‌بندی در فرایند بودجه-ریزی و نظارت دقیق بر رفتارهای بودجه‌ای می‌توان امیدوار بود که برابری در توزیع منابع بودجه ملی در خدمت آحاد جامعه قرار گیرد. همچنین در پیشینه پژوهش این مطالعه به جنبه‌های مختلفی از جمله فرآیندهای قانونی، تأثیرات اقتصادی، و تجربیات شخصی نمایندگان و مطالعات مرتبط آمده است که در قالب پنج موضوع زیر طبقه‌بندی می‌شود:

۱. تحلیل فرآیند قانون‌گذاری بودجه

۲. تجربیات زیسته نمایندگان

۳. تأثیرات اجتماعی و اقتصادی

۴. نقش شفافیت و اعتماد عمومی

۵. نگرش‌های مقایسه‌ای

نوآوری پژوهش

پژوهش "تحلیل تجربه زیسته نمایندگان مجلس از قانون بودجه سالانه" دارای جنبه‌های نوآوری متعددی است که می‌تواند به پژوهشگران، سیاست‌گذاران و حتی خود

نمایندگان در بهبود فرآیندهای تصمیم‌گیری و تخصیص منابع مالی کمک کند. در زیر به برخی از جنبه‌های نوآورانه این موضوع پرداخته می‌شود:

۱. رویکرد پدیدارشناختی:

استفاده از رویکرد پدیدارشناختی برای تحلیل تجربیات زیسته نمایندگان یکی از جنبه‌های نوآورانه این موضوع است. این رویکرد به پژوهشگران اجازه می‌دهد تا به عمق احساسات، نگرش‌ها و واقعیات زندگی نمایندگان در فرآیند بودجه‌گذاری دست یابند و چگونگی تأثیرگذاری این تجربیات بر تصمیم‌گیری‌های آنان را مورد بررسی قرار دهند.

۲. ترکیب نظرات ذینفعان:

جمع‌آوری و تحلیل نظرات نمایندگان ادوار مختلف درباره فرآیند بودجه‌گذاری می‌تواند تصویر جامع‌تری از چالش‌ها و فرصت‌های موجود در این فرآیند را ایجاد کند و در نهایت به بهبود مدیریت عمومی کمک کند.

۳. نگرش بین‌رشته‌ای:

یک رویکرد بین‌رشته‌ای است که از رشته‌های مختلف نظیر علوم سیاسی، جامعه‌شناسی، مدیریت، و اقتصاد استفاده می‌کند و می‌تواند به شناسایی زوایای مختلف تجربیات نمایندگان و تأثیرات آن‌ها بر تصمیم‌گیری‌های مالی و اجتماعی منجر شود.

۴. تاکنون با این عنوان پژوهشی در خصوص تجربه زیسته نمایندگان ادوار مختلف صورت نگرفته است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

مجلس جایگاه بسیار مهمی برای تصمیم‌گیری‌های خطیر سیاسی، اقتصادی و فنی از طریق تعاملات، ارتباطات، بحث و گفتگو و مناظره (مخالف و موافق) است. طبیعی است که اتخاذ این تصمیمات، آثار و پیامدهای مثبت و یا در مقابل، آثار و پیامدهای منفی و جریان‌ناپذیری در سرنوشت مردم و منافع ملی داشته باشد. چنانچه این تصمیمات سازنده و کارا باشند، یقیناً حافظ منافع ملی بوده و اگر این تصمیمات مخرب و ناکارا باشند، بدون شک، منافع ملی را به خطر خواهند انداخت. هم‌چنان که بررسی تجربه زیسته اکثر شرکت‌کنندگان نشان داد، پدیده «تعارض منافع» پدیده غالب در قانون بودجه سالانه است.

عوامل مختلفی مانند نبود نظام انتخاباتی مناسب و صلاحیت ناکافی نمایندگان، عدم شفافیت، جزئی‌نگری، ماراتن نابرابر سهم‌خواهی از بودجه عمومی، نداشتن شاخص تخصیص بودجه و دخل و تصرف بی‌رویه در ارقام بودجه، سبب بروز تعارض منافع در مجلس ایران شده است. اگر چه وجود تعارض به‌عنوان یک مسئله بدیهی و اجتناب‌ناپذیر در عرصه‌های مختلف تصمیم‌گیری عمومی، ظرفیت بهبود و اصلاح مثبت فرایندهای موجود بودجه‌ریزی را دارد اما در جایگاهی نظیر مجلس و نمایندگی مجلس که یک جایگاه حاکمیتی و سیاسی است و در آن طیف‌ها، اصناف و افراد با اهداف و انگیزه‌های مختلف (سیاسی، حوزه انتخابیه و شخصی و...) حضور دارند، ظهور و بروز تعارض شدت یافته بطوریکه سبب قربانی شدن منافع ملی و منحرف شدن نمایندگان به سمت تامین منافع محلی شده است. این تعارضات مطابق با تجربه زیسته نمایندگان مجلس، در نهایت منجر به توزیع و تخصیص بسیار نابرابر و نامتوازن بودجه به بخش‌ها، حوزه‌ها و مناطق جغرافیایی گوناگون شده که خود زمینه‌ساز تداوم چرخه عدم شفافیت و دخل و تصرف غیرقانونی در منابع ملی به نفع منافع فردی، نهادهای خاص و گروه‌های ذی‌نفع شده است.

پیشنهادات کاربردی: بدیهی‌ست تغییرات و اصلاحات اساسی در ساختار موجود در نظام بودجه‌ریزی کشور می‌تواند نقش عمده‌ای در پایان دادن به این چرخه معیوب و نامطلوب داشته باشد. در این راستا پیشنهاد می‌شود نظام انتخاباتی به‌گونه‌ای تغییر داده شود که در نهایت نمایندگان شایسته، متعهد به برآوردن منافع عموم جامعه و آشنا به مسائل مالی عمومی وارد مجلس شوند. همچنین در جهت رفع تضادها لازم است درآمدها و هزینه‌های همه نهادها و قوای سه‌گانه بطور شفاف گزارش شوند و در یک فضای مشارکتی و تعاملی نسبت به بررسی و تصویب قانون بودجه عمل شود.

پیشنهادات پژوهشی: اگرچه این مطالعه با بکارگیری تجربیات ارزشمند نمایندگان ادوار مجلس به تبیین مرحله بررسی و تصویب قانون بودجه به‌عنوان یکی از مراحل حیاتی فرایند بودجه‌ریزی پرداخته است اما با توجه به اهمیت تک تک مراحل فرایند بودجه‌ریزی و تاثیرپذیری مراحل مختلف آن از همدیگر و همچنین نبود نظریه منسجمی در این حوزه پیشنهاد می‌شود مطالعه‌ای به روش نظریه پردازی داده بنیاد (گراند تئوری) انجام شود تا ضمن کشف فرایندهای اجتماعی از میان تعاملات متعدد انسانی در خلال بودجه‌ریزی به

پردازش نظریه یکپارچه‌ای در این حوزه نائل شود و در صورت نیاز به طراحی مدل بودجه‌ریزی متناسب با شرایط فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی کشور اقدام شود.

منافع

تعارض منافع ندارم.

این مقاله بخشی از رساله؛ نویسنده اول، دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، گرایش تصمیم‌گیری و خط‌مشی‌گذاری است. نویسندگان از همه شرکت‌کنندگانی که تجربیات ارزشمند خود را به اشتراک گذاشتند، سپاسگزار هستیم.

ORCID

Mehdi Azar

 <https://orcid.org/0009-0007-0102-6156>

Davoud HosseinPour

 <https://orcid.org/0000-0001-6286-4726>

Zahra Alipour Darvishi

 <https://orcid.org/0009-0006-7543-9079>

Mohsen mohammadian

 <https://orcid.org/0000-0003-2923-2908>

Saravi

منابع

۱. آذر، عادل و امیرخانی، طیبه. (۱۳۹۱). بودجه‌ریزی عمومی: نهادهای بودجه‌ریزی و بودجه محلی، تهران: انتشارات سمت، چاپ دوم، ص ۳۱۲-۳۱۴.
۲. آذر، عادل و قشقایی، علی. (۱۳۸۹). «طراحی مدل ریاضی تخصیص بهینه بودجه، با رویکرد MADM بودجه حمایتی دولت از شهرداری‌های کشور». فصلنامه اندیشه مدیریت راهبردی. ۴(۲)، ۱۰۱-۱۲۸. [Doi: 10.30497/SMT.2010.146](https://doi.org/10.30497/SMT.2010.146)
۳. الوانی، سید مهدی و شریف‌زاده، فتاح. (۱۳۸۸). فرایند خط‌مشی‌گذاری عمومی، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، ۷(۱۴۳)، ۱-۱۵. [ISBN: 978-964-8415-75-9](https://doi.org/10.30497/SMT.2010.146)
۴. انصاری، باقر. (۱۴۰۱). مدیریت تعارض منافع در بخش عمومی. فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، ۵۲(۱)، ۲۹۷-۳۲۱. <https://doi.org/10.22059>
۵. انصاری، شاهرخ. (۱۳۷۸). بودجه و بودجه‌ریزی دولتی در ایران، تهران: موسسه انتشاراتی یکان، ص ۲۸ و ۳۳. [ISBN: 964-5514-50-9](https://doi.org/10.22059)

۶. باقری زرین قبایی، حسین و توسلی نایینی، منوچهر، (۱۳۹۶). جایگاه تصویب بودجه در نظام جمهوری اسلامی ایران با تاکید بر تفکیک قوا، پژوهش حقوق عمومی، ۱۹(۵۷).
<https://doi.org/10.22054/qjpl.2018.10188.1241>
۷. بوشهری، جعفر. (۱۳۷۶). حقوق اساسی. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، چاپ اول جدید. ISBN: 964-90438-5-3
۸. پریمی، ابوالفضل، ذاکریان، مهدی و اصغر، عربیان. (۱۴۰۰). نقش تعارض منافع در شکل‌گیری سیاست‌های سلامت اداری. فصلنامه حقوق اداری، ۹(۲۹)، ۲۷-۵۴.
Doi: 10.52547/qjal.9.29.27
۹. دانایی‌فرد، حسن، آذر، عادل و شیرزادی، مهدی. (۱۳۹۱). چارچوبی برای شناسایی شایستگی‌های خط‌مشی‌گذاران ملی (نمایندگان مجلس قانون‌گذاری). فصلنامه مجلس و راهبرد، ۱۹(۷۰)، ۳۳-۵.
<https://civilica.com/doc/282288>
۱۰. دانایی‌فرد، حسن و کاظمی، سیدحسین. (۱۳۹۰). پژوهش‌های تفسیری در سازمان استراتژی‌های پدیدارشناسی و پدیدارنگاری. انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۵۰-۱۵۱.
ISBN: 9786002140371
۱۱. دهاقین، همایون، عبدالکریمی، بیژن. (۱۳۹۹). معنای وجود و مواجهه با آن نزد هوسرل و هایدگر. غرب‌شناسی بنیادی، ۱۱(۱)، ۶۵-۴۱.
doi:10.30465/os.2020.5526
۱۲. دین محمدی، مصطفی و بخشی بالانی، ساجده. (۱۴۰۰). اقتصاد سیاسی بودجه در مجلس: تحلیلی بر الگوی تغییرات لایحه بودجه در مجلس شورای اسلامی. پژوهش‌های اقتصادی ایران، ۲۶(۸۸)، ۲۲۳-۲۵۴.
<https://doi.org/10.22054/ijer.2021.60067.963>
۱۳. رفیعی لک، مهسا، برزگر، عبدالرضا و حسینی صدرآبادی، ایرج. (۱۴۰۱). اولویت‌های ساختاری و هنجاری فرایند قانون‌گذاری در ایران. فصلنامه علمی- پژوهشی رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۶(۵۸)، ۸۷-۱۱۰.
doi: 20.1001.1.20083777.1401.16.58.5.1
۱۴. روتشتاین، بو. (۱۴۰۰). کیفیت حکومت: رویکردی جهانی به فساد، اعتماد اجتماعی و بی‌طرفی. انتشارات نسل روشن. ترجمه آذین حیاتی، چاپ اول.
ISBN: 9786222477790
۱۵. زینالو، مهدی، احمدی، علی و نریمان، سعید. (۱۳۹۸). بررسی عوامل بروز تعارض منافع در نمایندگان مجلس شورای اسلامی. فصلنامه پژوهشی سیاست‌گذاری عمومی، ۱۸(۱)، ۹۹-۱۱۷.
Doi: 10.22059/PPOLICY.2019.72274
۱۶. حبیب‌نژاد، سید احمد، الموتیان، ابوالفضل، منصوری بروجنی، محمد و تسخیری، محمد صالح. (۱۳۹۶). آموزش‌های پارلمانی ابزار کارآمدسازی پارلمان با تاکید بر ایجاد رشته

حقوق پارلمانی، فصلنامه مجلس و راهبرد، سال ۲۵، شماره ۹۶، ۲۷۱-۲۹۵.

[JR_NASH-25-96_014](https://doi.org/10.22054/qjpl.2019.28577.1720)

۱۷. حسینی، سید محمدرضا، فاتحی‌زاده، محسن و تهرانی، ایمان. (۱۳۹۱). اصل (۷۵) قانون اساسی و اختیارات قوه مقننه در بودجه‌ریزی، فصلنامه مجلس و راهبرد، ۱۹(۷۰)، ۱۳۳-۱۶۳.

۱۸. سیدرضایی، میریعقوب، پورعزت، علی اصغر و قلی‌پور، آرین. (۱۳۹۶). مطالعه اکتشافی عوامل موثر بر رعایت عدالت منطقه‌ای در اثر خط‌مشی‌های مالی و بودجه‌ای ایران. فصلنامه علمی - پژوهشی مدیریت سازمان‌های دولتی، ۵(۳)، ۴۹.

۱۹. عبدالله‌زاده، آزاده. (۱۳۹۸). مبنای نظری بحث پیرامون مساله کیفیت قانون: چپستی و چرایی؟، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، ۲۱(۶۳)، ۲۹۵-۳۱۵.

[Doi:https://doi.org/10.22054/qjpl.2019.28577.1720](https://doi.org/10.22054/qjpl.2019.28577.1720)

۲۰. قاسمی، محمد، پناهی، علی، خضری، محمد و مخیر، عباس. (۱۳۸۷). بودجه‌ریزی در ایران؛ بودجه‌دست‌اندرکاران (نظرسنجی). مرکز پژوهش‌های مجلس (دفتر مطالعات برنامه و بودجه)، ۱-۱۱۵.

۲۱. قاضی، ابوالفضل. (۱۳۷۰). حقوق اساسی و نهادهای سیاسی، تهران، انتشارات دانشگاه-تهران، ص ۲۰۳ و ۵۱۴. [ISBN: 978-964-7896-87-5](https://doi.org/10.22054/qjpl.2019.28577.1720)

۲۲. لاینرت، یان. (۱۳۸۷). ترجمه افشین خاکباز، چارچوب‌های حقوقی نظام‌های بودجه‌ای (مطالعه تطبیقی)، مرکز پژوهش‌های مجلس، ص ۲۴ - ۲۸ و ۵۷.

[ISBN: 978-964-8427-46-2](https://doi.org/10.22054/qjpl.2019.28577.1720)

۲۳. محتشمی، شاهرخ. (۱۳۵۷). مفهوم جدید مالیه عمومی و تحول نقش دولت، مرکز آموزش مدیریت دولتی، فصلنامه مدیریت امروز، دوره هشتم، سال سوم، شماره ۳، ص ۲۵۶.

۲۴. هیوود، اندرو. (۱۳۸۹). سیاست، ترجمه عبدالرحمن عالم، تهران: نشر نی.

۲۵. وائقی بادی، محمد و بنی‌اسد دشتابی، صالح. (۱۴۰۱). "جایگاه مفهوم تعارض منافع در حکمرانی و خط‌مشی‌گذاری عمومی". فصلنامه تخصصی حکمرانی متعالی، ۳(۹)، ۱۵۹-۱۹.

26. Anderson, (2009). The changing role of parliament in the budget process.

OECD Journal on Budgeting, 9(1), 1-11. [Doi:10.1787/budget-v9-art2-en](https://doi.org/10.1787/budget-v9-art2-en)

27. Birnberg, J. G., J. Luft, and M. D. Shields. (2006). Psychology theory in management accounting research. *Handbooks of Management Accounting Research 1*: 113-35. [DOI:10.1016/S1751-3243\(06\)01004-2](https://doi.org/10.1016/S1751-3243(06)01004-2)

28. Brownell, P. (1982). A Field Study Examination of Budgetary Participation and Locus of Control. *The Accounting Review*, 57(4), 766–777. <http://www.jstor.org/stable/247411>
29. Caiden, N. (1980). Budgeting in Poor Countries: Ten Common Assumptions Re-Examined. *Public Administration Review*, (40)1, 40-46. <https://doi.org/10.2307/976107>
30. Comerford, S. E., and M. A. Abernethy. (1999). Budgeting and the management of role conflict in hospitals. *Behavioral Research in Accounting* 11: 93–110. [DOI:10.2307/976107](https://doi.org/10.2307/976107)
31. Collins, F. (1978). The Interaction of Budget Characteristics and Personality Variables with Budgetary Response Attitudes. *The Accounting Review*, 53(2), 324–335. <http://www.jstor.org/stable/245897>
32. Covalleski, M. A., J. H. Evans III, J. L. Luft, and M. D. Shields. (2003). Budgeting research: Three theoretical perspectives and criteria for selective integration. *Journal of Management Accounting Research* 15: 3–49. <https://doi.org/10.2308/jmar.2003.15.1.3>
33. Curtis, D., and I. Irvine. (2017). *Microeconomics: Markets, Methods & Models*. Lyryx: Open Texts. <http://115.74.233.203:81/tailieuso/handle/123456789/1314>
34. Czarniawska-Joerges, B., and B. Jacobsson. (1989). Budget in a cold climate. *Accounting, Organizations and Society* 14 (1): 29–39. [https://doi.org/10.1016/0361-3682\(89\)90031-7](https://doi.org/10.1016/0361-3682(89)90031-7)
35. De Renzi o, P. (2013). *Assessing and Comparing the Quality of Public Financial Management Systems: Theory, History and Evidence*. https://doi.org/10.1057/9781137315304_8
36. Diekelmann, N. L. (1993). Behavioral pedagogy: A Heideggerian hermeneutical analysis of the lived experiences of students and teachers in baccalaureate nursing education. *Journal of Nursing Education*, 32(6), 245-250. <https://doi.org/10.3928/0148-4834-19930601-04>

37. Duri, Jorum. "Overview of International Standards Related to Separation of Powers, Conflicts of Interest and Abuse of Functions by Parliamentarians in National Budget Processes." Transparency International, 2021.
<http://www.jstor.org/stable/resrep28295>.
38. Erlina, E., Iskandar, M. & Azhar, M. (2018). The Role of Conflict of Interest in Improving Budget Quality in Local Government: Article in International Journal of Civil Engineering and Technology.
<https://www.researchgate.net/publication/328066435>.
39. Folscher, A. (2007). Budget methods and practice". In Anwar Shah (Ed.), budgeting and budgetary institutions, 109-135, Washington, DC: World Bank.
40. Gibran, J. M., and A. Sekwat. (2009). Continuing the search for a theory of public budgeting. *Journal of Public Budgeting, Accounting and Financial Management* 21 (4): 617-44.
[10.1108/JPBAFM-21-04-2009-B005](https://doi.org/10.1108/JPBAFM-21-04-2009-B005)
41. Hardin, G. (1995). The Tragedy of the Commons. *Exploring New Ethics for Survival*, 250-64.
42. Heywood A. (2019). Politics. Bloomsbury Academic. 5th. 978-1352005455.
43. Hyvonen, T., and J. Jarvinen. (2006). Contract-based budgeting in health care: A study of institutional processes of accounting change. *European Accounting Review* 15 (1): 3-36.
<https://doi.org/10.1080/09638180500453189>
44. Johnson, S., Rasulova, S. (2017). Qualitative research and the evaluation of development impact: incorporating authenticity into the assessment of rigour. *Journal of Development Effectiveness*. 9(2):263-76.
<https://doi.org/10.1080/19439342.2017.1306577>
45. Kenno, S.A., Lau, M.C. and Sainty, B.J. (2018). In search of a theory of budgeting: A literature review. *Accounting perspectives*, 17(4), pp.507-553. <https://doi.org/10.1111/1911-3838.12186>

46. Kernaghan, K & Langford, J. W. (2014). *The responsible public servant*. Montreal: Institute for Research on Public Policy.
[ISBN 978-1-55061-000-0](https://doi.org/10.1007/978-1-55061-000-0)
47. Key, V. O. (1940). The lack of a budgetary theory. *The American Political Science Review* 34 (6):1137-44.
[DOI: https://doi.org/10.2307/1948194](https://doi.org/10.2307/1948194)
48. Krueathap, W. (2014). Bad luck or bad budgeting: an analysis of budgetary roles underpinning poor municipal fiscal conditions in Thailand. *Public budgeting & finance*, 34(3), 51-72.
<https://doi.org/10.1111/pbaf.12040>
49. Malmi, T., and M. Granlund. (2009). In search of management accounting theory. *European Accounting Review* 18 (3): 597-620.
<https://doi.org/10.1080/09638180902863779>
50. Marton, F. (1994). Phenomenography, In *International Encyclopaedia of Education*, T. Husen and T. N. Postlethwaite (Eds.). (8), pp. 4424 - 4429. Oxford: Pergamon.
51. Myers, D. G. (2011). *Exploring Psychology: 8th edition in Modules*. New York: Worth Publishers.
52. Narayanan, V. G. G. (1995). Moral hazard in repeated professional partnerships. *Contemporary Accounting Research* 11 (2): 895-917.
<https://doi.org/10.1111/j.1911-3846.1995.tb00471.x>
53. Whaley, J. (2000). Strengthening Legislative Capacity in Legislative-Executive Relations. *Legislative Research Series*.
54. Langdrige, D., (2007). *Phenomenological psychology: Theory, research and method*. Pearson education.
<http://www.pearsoned.co.uk/Bookshop/detail.asp?ite...>
55. Ooms, V. D., Boster, R. S., & Fleegler, R. L. (1999). The federal budget and economic management. *Roy T Meyers (Ed.)*, 197-226.
56. Osborne, J. (1994). Some similarities and Differences among phenomenological and other Methods of psychological Qualitative research. *Canadian psychology*, vol.35, No.2, pp.167-189.

<https://doi.org/10.1037/0708-5591.35.2.167>

57. Otley, D. T. (1978). Budget use and managerial performance. *Journal of Accounting Research* 16 (1): 122–49.
<https://doi.org/10.2307/2490414>
58. Pitsvada, Bernard and Lostracco, Felix. (2002). Performance budgeting – the next budgetary answer. But what is the Question? *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management* 14(1): 53-73.
[DOI:10.1108/JPBAFM-14-01-2002-B003](https://doi.org/10.1108/JPBAFM-14-01-2002-B003)
59. Schick, A. (2002). Can National Legislatures Regain an Effective Voice in Budget Policy? p.15.
[DOI: 10.1787/budget-v1-art15-en](https://doi.org/10.1787/budget-v1-art15-en)
60. Wehner, J. (2004). Back from the sidelines? Redefining the contribution of legislatures to the budget cycle. World Bank Institute: Working Paper No. 28615.
61. Wildavsky, A. (1964). The politics of the budgetary process. Boston: Little, Brown and company. P.126.

References [in Persian]

1. Azar, Adel and Amirkhani, Tayyebeh. (2012). *Public Budgeting: Budgeting Institutions and Local Budgeting*, Tehran, Samt Publications, Second Edition, pp. 40 and 312-314.
[ISBN: 978-963-530-723-1.](https://doi.org/10.1007/978-963-530-723-1)
2. Azar, Adel, & ghashghaei, Ali. (2010). Designing a mathematical model for optimal budget allocation, using the MADM approach, for the government's support budget for municipalities in the country. *Strategic Management Thought (Management Thought)*, 4(2), 101-128.
[Doi: 10.30497/SMT.2010.146](https://doi.org/10.30497/SMT.2010.146)
3. Alvani, Seyed Mehdi and Sharifzadeh, Fattah. (2009). *The Public Policy Process*. Allameh Tabatabaei University Press, 7(143), 1-15.
[ISBN: 978-964-8415-75-9.](https://doi.org/10.1007/978-964-8415-75-9)

4. Ansari, Baqer. (2022). Managing Conflict of Interest in the Public Sector. Quarterly Journal of Public Law Studies, University of Tehran, 52(1), 297-321. <https://doi.org/10.22059>
5. Ansari, Shahrokh. (1999). Budget and Government Budgeting in Iran, Tehran: Yakan Publishing House, pp. 28-33.
[ISBN: 964-5514-50-9](https://doi.org/10.22059)
6. Bagheri Zarrin Ghobai, Hossein and Tavasoli Naini, Manouchehr, (2017). The position of budget approval in the Islamic Republic of Iran system with a focus on the separation of powers, Public Law Research, 19(57). <https://doi.org/10.22054/qjpl.2018.10188.1241>
7. Bushehri, Jafar. (1997). Fundamental Rights. Tehran: Allameh Tabatabaei University Press, new first edition.
[ISBN: 964-90438-5-3.](https://doi.org/10.22054/qjpl.2018.10188.1241)
8. Premi, Abolfazl, Zakarian, Mehdi, and Arabian, Asghar. (2022). The role of conflict of interest in the formation of administrative health policies. Administrative Law Quarterly, 9(29), 27-54.
[Doi: 10.52547/qjal.9.29.27](https://doi.org/10.52547/qjal.9.29.27)
9. Danaei Fard, Hassan, Azar, Adel and Shirzadi, Mehdi. (2012). A framework for identifying the competencies of national policymakers (legislative assembly representatives). Quarterly Journal of Parliament and Strategy, 19(70), 5-33 .
<https://civilica.com/doc/282288>
10. Danaeifard, Hassan and Kazemi, Seyyed Hossein. (2011). Interpretive Research in the Organization of Phenomenological Strategies and Phenomenography. Imam Sadeq University Press, 150-151.
[ISBN: 9786002140371.](https://doi.org/10.22054/qjpl.2018.10188.1241)
11. Dehaqin, Hodayoun, Abdolkarimi, Bijan. (2019). The meaning of existence and its encounter with Husserl and Heidegger. Fundamental Western Studies. 11(1), 41-65. [Doi: 10.30465/os.2020.5526](https://doi.org/10.30465/os.2020.5526)
12. Din Mohammadi, Mostafa and Bakhshi Balani, Sajideh. (2022). Political Economy of Budget in the Parliament: An Analysis of the Pattern of

Budget Bill Changes in the Islamic Consultative Assembly. *Iranian Economic Research*, 26(88), 223-25.

<https://doi.org/10.22054/ijer.2021.60067.963>

13. Rafiei Lak, Mahsa, Barzegar, Abdolreza and Hosseini Sadrabadi, Iraj. (2023). Structural and Normative Priorities of the Law-Making Process in Iran. *Quarterly Scientific-Research Journal of the Islamic Revolution Approach*, 16(58), 87-110.
[doi: 20.1001.1.20083777.1401.16.58.5.1](https://doi.org/10.22054/ijer.2021.60067.963)
14. Rothstein, Bo. (2022). *The Quality of Government: A Global Approach to Corruption, Social Trust, and Impartiality*. Nasl Roshan Publications. Translated by Azin Hayati, first edition. [ISBN: 9786222477790](https://www.isbn-international.org/product/9786222477790)
15. Zeynaloo, Mehdi, Ahmadi, Ali and Nariman, Saeed. (2019). Investigating the factors of conflict of interest in the representatives of the Islamic Consultative Assembly. *Quarterly Journal of Public Policy Research*, (18), 99-117. [Doi: 10.22059/PPOLICY.2019.72274](https://doi.org/10.22059/PPOLICY.2019.72274)
16. Habibnejad, Alamoian, Mansouri Borujeni, Mohammad, Taskhiri, & Mohammad Saleh. (2019). Parliamentary training as a tool for making parliament more efficient with an emphasis on creating a field of parliamentary law. *Parliament and Strategy*, 25(96), 371-396.
[JR_NASH-25-96_014](https://doi.org/10.22059/PPOLICY.2019.72274)
17. Hosseini, Seyed Mohammad Reza, Fatehizadeh, Tehrani, & Iman. (2012). Article (75) of the Constitution and the Judiciary's Powers in Budgeting. *Parliament and Strategy*, 70(19), 133-162.
18. SeyyedRezaei, M. , Pourezzat, A. A. and Gholipour, A. (2017). Exploratory Study of Factors Affecting Regional Justice in Budgetary Policies in Iran. *Public Organizations Management*, 5(3), 47-64.
[Dor: 20.1001.1.2322522.1396.5.0.11.3](https://doi.org/10.22054/qjpl.2019.28577.1720)
19. Abdollahzadeh Shahrabaki, A. (2019). Theoretical Basis for the Discussion on the Quality of Law: Concept and Requirement. *Public Law Research*, 21(63), 297-317.
<https://doi.org/10.22054/qjpl.2019.28577.1720>

20. Ghasemi, Mohammad, Panahi, Ali, Khazri, Mohammad and Mokhbar, Abbas. (2008). Budgeting in Iran; Budget and stakeholders (survey). Majlis Research Center (Office of Program and Budget Studies), 1-115.
21. Ghazi, Abolfazl (1991). Fundamental Rights and Political Institutions, Tehran, Tehran University Publications, pp. 203 and 514.
ISBN: 978-964-7896-87-5
22. Leinert, Jan. (2008). Translated by Afshin Khakbaz, Legal Frameworks of Budgetary Systems (Comparative Study), Parliamentary Research Center, pp. 24-28 and 57.
[ISBN: 978-964-8427-46-2](#)
23. Mohtashami, Shahrokh. (1978). The new concept of public finance and the evolution of the role of the government, Public Administration Training Center, Today's Management Quarterly, Volume 8, Year 3, Issue 3, p. 256.
24. Heywood, Andrew (2010). Politics, translated by Abdolrahman Alam, Tehran: Ney Publishing House.
25. Vathiqabadi, Mohammad, Bani Asad Dashtabi, & Saleh. (2022). The position of the concept of conflict of interest in governance and public policy-making. Specialized Quarterly Journal of Transcendental Governance, 3(1), 159-190.

استناد به این مقاله: آذر، مهدی؛ حسین پور، داود؛ علی پور درویش، زهرا و محمدیان ساروی، محسن. (۱۴۰۴). تجربه زیسته نمایندگان مجلس شورای اسلامی از فرایند تصویب بودجه سالانه. *مطالعات مدیریت بهبود و تحول*. ۳۴ (۱۱۶)، ۵۰-۱.

doi: 10.22054/jmsd.2025.81679.4521

Management Studies in Development and Evolution is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License.